



# БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№ 11 (197), 2024

Қараша  
Ноябрь

**2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно**

Журнал 2006 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.  
Журнал издается с января-февраля 2006 года на казахском и русском языках

**(Республикалық ғылыми-әдістемелік педагогикалық журнал  
Республиканский научно-методический педагогический журнал)**

## МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

|                                                                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Ж. Сардарова</b>                                                                                            |    |
| Енесін дәріптеген келін.....                                                                                   | 3  |
| <b>Ж. Акимбаева</b>                                                                                            |    |
| Тарих пәнін оқытудағы тиімді әдіс-тәсілдер.....                                                                | 7  |
| <b>Л. Жексембаева, А. Алпысбаева</b>                                                                           |    |
| Тәрбие жұмыстары – жас ұрпақтың үйлесімді дамуының негізі .....                                                | 10 |
| <b>Н. Игиликова</b>                                                                                            |    |
| Ағылшын тілін үйрену – заман талабы.....                                                                       | 13 |
| <b>А. Кабдуллина</b>                                                                                           |    |
| Интербелсенді әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушының білімге қызығушылығын арттыру .....                      | 15 |
| <b>А. Мамытова</b>                                                                                             |    |
| Оқушылардың тіл байлығын дамытуда сыни тұрғыдан ойлау әдістерінің тиімділігі .....                             | 19 |
| <b>А. Шарбекова</b>                                                                                            |    |
| «AIR дара бала» мерекесі.....                                                                                  | 22 |
| <b>Ж. Архипова</b>                                                                                             |    |
| Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы через дифференцированный подход..... | 24 |
| <b>Н. Астафьева</b>                                                                                            |    |
| Дидактические игры и искусственный интеллект в начальных классах.....                                          | 27 |
| <b>К. Малдыбаева</b>                                                                                           |    |
| Прием «тонкие и толстые вопросы» как способ развития разговорной речи.....                                     | 30 |
| <b>Е. Архипов</b>                                                                                              |    |
| Развитие межпредметных связей на уроках НВТП.....                                                              | 33 |
| <b>А. Шарапиева</b>                                                                                            |    |
| Искусственный интеллект и функциональная грамотность в начальных классах.....                                  | 36 |
| <b>Ю. Шахмуратова</b>                                                                                          |    |
| Развитие функциональной грамотности на уроках математики.....                                                  | 37 |
| <b>С. Алиева</b>                                                                                               |    |
| Семейные ценности. Правописание приставок пре-, при- .....                                                     | 41 |

**ҚҰРЫЛТАЙШЫ:**  
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:  
**Гүлжанат ҚҰСТАНОВА**

**БІЛІМ КІЛТІ -  
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**  
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс және ақпарат министрлігінде қайта тіркеліп, №10965-Ж куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды  
02.12.2024 ж.  
Сандық басылым.  
Тапсырысы: 322.  
Басылым индексі: 75488

**Редакцияның мекен-жайы:**  
050036, Алматы қаласы,  
Мамыр-2 ы/а, 13-7.  
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.  
Ұялы тел:  
8 777 303 37 67.  
Эл. пошта:  
[pedagog-ltd@mail.ru](mailto:pedagog-ltd@mail.ru)

Журнал «Rado Print»  
баспаханасында басылды.  
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,  
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:  
**Нұрзат Раймқұлова**

## Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

**Н. Омашев** — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

**С. Аманжолов** — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі.

**А. Миразова** — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

### НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

### ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

#### Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА  
Журнал перерегистрирован в Министерстве связи и информации РК. Свидетельство №10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 02.12.2024 г.

Печать цифровая.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

Моб.т.: 8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

«Rado Print».

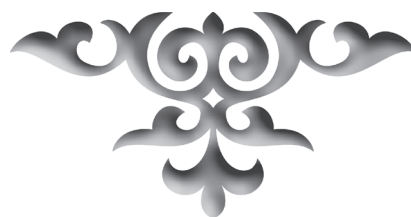
Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А



Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.







## Енесін дәріптеген келін

Алдабергенова Жаннат 1998 жылдан бері Ақтау қалалық «№14 жалпы білім беру мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесінде бастауыш сынып мұғалімі болып қызмет атқарады. Жас ұрпаққа терең тәлім-тәрбие беріп, егемен еліміздің ертеңін ізгілендіруге аянбай еңбек етіп жүрген, жауапкершілігі мол, өз ісіне тиянақты, мектепішілік, қоғамдық жұмыстарға белсене қатысатын жоғары санатты ұстаз. Қандай қиын жұмыстар болса, соның бел ортасында жүріп, өзіне тапсырылған міндетті абыроймен атқарады. Көп ізденеді, қолынан келген көмегін әріптестерінен, жолдастарынан аямайтын адамгершілігі мол, жаны жайсаң жан. Алдабергенова Жаннат бірнеше рет қалалық, облыстық, республикалық семинарларға, байқауларға қатысып, өзінің шығармашылық деңгейін үнемі көтеріп отырады.

«Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігіне 25 жыл» мерекелік медалі, Ақтау қалалық білім бөлімінің «Құрмет» грамотасы, Маңғыстау облысының әлеуметтік-экономикалық дамуына қосқан үлесі үшін Алғыс грамотасымен марапатталған.



**Жаннат  
Ысмағұлқызы САР-  
ДАРОВА, педагогика ғылымдарының докторы,  
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің қауымдастырылған профессоры.  
Алматы қ.**

Өз басым жастықпен «Жақсы келін енесінің топырағынан жаратылады» дегенді жиі естігенмен, оның ішкі мәніне көп үңіле бермейтінмін. Өзімнің шәкіртім, *Жанат Алдабергенқызын* 30 жылдан кейін кездестіріп, пікір алысқан кезде дана халқым бекер айтпайтындығына куә болдым. Өйткені Жаннат екі сөзінің бірінде өзінің анасынан да жақын болып, жақсы көрген енесін



марқұм Шарай Батырбаеваны мақтаныш етіп отыратындығын байқадым. Бұл ене мен келін арасындағы өзара



үйлесімділік, жарасымдылық, сыйластық кез келген адамның уысына түсе бермейтін бақыт екендігін дәлелдей түсті. Айтқан әңгімесін өз басым әркез сүйсіне де қызыға тыңдап, келген жеріне адал келінге бас иіп, тәнті боламын.

Ұстаз ретінде ерекше атап өтетінім — бұл Жанаттың ұстазға, үлкенге деген құрметі. Бұрынғы Гурьев педагогикалық институтында оқытушы болып жұмыс істеген кездері алдымыздан бірнеше мың түлектер шықты. Солардың ішінен бірінші болып Ақтауға келген сапарымды естіп, іздеп келген шәкіртіме ризашылығым шексіз. Алғашқы кездесу күні уақыттың кеш болып кеткеніне қарамастан, «апай, үйге жүріңіз, қызыл балық бар, дастарханым дайын, келінім өзім сияқты қонақжай, тәрбиелі жердің қызы» - деп қонаққа шақырумен болды. Біз әрине, қонақжайлығына, ақкөңілділігіне, ашықтығына риза болып, алғысымызды жаудырып жаттық. Сол кезде институт бітіргенімізге 35 жылдық кездесуге келген группалас қыздарымның біреулерін әуежайға, екіншілерін темір жол вокзалына Данияр баласының машинасымен шығарып тастап, қыздардың ризашылығына бөленіп, алғысын алған еді. Сол кездесу бізді бір-бірімізбен табыстырып, кейін хабарласып тұруымызға үлкен себепші болды.



Екінші кездесуіміз келесі жылы осы Ақтау қаласындағы демалыс кезінде қауыштық. Алдын ала хабарласып, үйден дәм татып кетіңіз деген шын ниетінен аттап өте алмадық. Мазаланба десек те, мол дастарханын жайған Жанат бізді келіні Ләззат екеуі құшақ жая қарсы алды. Студенттік кезде де қашанда көшті бастап жүретін топ басшысы Жанат бұл кездесуге де бірнеше группалас қыздарын Атыраудан, Оралдан және сол Ақтау маңындағыларды жинаған екен. Жоғары оқу орнын бітіргеннен кейін бір-бірімізді көрмегендіктен ерекше сағынышпен қауышып, өте жақсы пікір алмасып, ой бөлістік. Өзім балықтың отаны Атыраудан болсам

да, соңғы кездері қолға түсе бермейтін, бекіре балығынан дәмді етіп дайындалған Жанаттың тағамының дәмі әлі күнге дейін таңдайымыздан кетпейді. Осы кездесуімізде Шарай Батырбаева «Түбектен шыққан тұңғыш журналист қыз» атты енесіне арналған естелік кітапты ұсынған еді. Кітаптың мазмұнына үңіле келе және ардақты да дана апамыздың өткен өмір жолымен, артына қалдырған мұрағат қағаздарымен таныса отырып, өз пікірімді ұсынуды жөн санадым.

«Текіден текті туады, тектілік тұқым қуады» дегендей, Ерменбет бидің ұрпағынан тараған Шарай Батырбайқызының өмір жолы кім-кімге де үлгі екені



сөзсіз. Жолдың қашықтығына, қиындығына қарамастан 1955 жылы сонау Маңғыстаудан түйеге, ат арбаға мінгесіп Алматыға жетіп, қалайда өзінің қалаған мамандығына түсу арманына жете білді. Бұл әрине, өзіне тән білімге деген ерекше құштарлығын, қойған мақсатына жетпесе қоймайтын қайсарлықтың, шыдамдылық пен сабырлықтың, ақылдықтың белгісі екеніне көз жеткізе аламыз. Бұндай қасиеттер әсіресе батыстың, оның ішінде 362 әулиенің қасиетті мекені Маңғыстаудың ұл қыздарының рухына тән десек, асыра айтпағандық деп есептеймін.

Адамзат баласының ғұмыры қысқа болғанымен, артында өнегелі істер қалдырып, белгілі бір саланы мықты меңгеріп, өзі өмірден өтсе де, еңбегі мен қызметі, айналасына деген қамқорлығы мен жақсылығы, жылылығы естен кетпейтін адамдардың бар екендігі хақ. Сондай зиялы адамдардың қатарынан Маңғыстау түбегі қыздарының арасынан шыққан алғашқы журналист — Шарай Батырбайқызын көру біз үшін ерекше қуаныш. Ол кісінің өткен өмір жолын саралай келе, өз кәсібінің аса шебер маманы ғана емес, адал дос, жар, сүйікті де ардақты ана, ақылды келін және дана ене ретінде сан қырынан тани аламыз.

Мен Жанаттың ұстазы ретінде Шарай Батырбайқызының келінге деген жағымды көзқарасқа толы пейілін, ыстық ықыласқа бөленген қарым-қатынасын, тәрбиелік қамқорлығын арнайы атап өткім келеді. Жанат үнемі келін болып түскеннен бастап, Жанат-

жан атанғандығын, ерекше мейірімге бөленіп, ол кісінің аналық жылуын сезінгендігін айтудан жалықпайды. Сондықтан да өзін жұмыстастары да әзілдеп, «енесін мақтайтын келін» деп атайтындығы да тектен тек еместігін сезіндім. Бұл орайда, Шарай Батырбайқызының келінге құрмет көрсету арқылы болашақ ұрпақ тәрбиесіне де өзінің қомақты үлесін қосқандығын түсінеміз.

Сондай-ақ бүгінгі күні апамыздың қызы Ләззат Әбжетқызы — анасының жолын жалғастырып, «Ақпарат саласының үздігі», «Қазақ газеттері» медиахолдингі басшыларының бірі лауазымдық қызметін абыроймен атқарған білікті маман. Ал Шарай апамыздың күйеу баласы — Сағи Ноғайбаев — мұхит пен теңізді асып, самғап ұшып жүрген жоғары деңгейдегі ұшқыш. Осы жолдасының аспандағы биіктіктерді бағындырып, кәсіби біліктілігін алаңсыз шыңдауына жағдай жасап, отбасының берекесін асқақтата білген әрине Ләззат Әбжетқызы. Бұл орайда, «Жетістікке жеткен ер адамның артында ақылды әйел тұрады» деген нақыл сөздің шешімі табылғандай болады және оның түп қазығы — тектілік, анасынан дарыған даналық екендігіне куә боламыз.

Меніңше, келіні жақсының керегесі алтын» дегендей, Жанаттай келіннің түсуі де Шарай Батырбайқызы үшін бақыт деп есептеймін. Өйткені Жанат та текті жерден шыққан, зиялы әулетте тәрбиеленген бала. Әкесі — Құрмашев Алдаберген — білім саласының ардагері, Қазақ ССР-нің халық ағарту ісінің





озық қызметкері, «ҚР білім беру ісінің үздігі» төсбелгісінің және «Құрмет белгісі» орденінің, «Еңбек Ардагері», «Ерен еңбегі үшін» медальдарының иегері, еңбегі сіңген ардақты зейнеткер. Анасы – Туғанбаева Сәния Мағұрқызы – 7 баланы дүниеге әкеліп, медсестра-фельдшер қызметінен зейнеткерлікке шыққан «Ардақты ана». Жастайынан әкесінің мектеп директоры қызметімен байланысты күні-түні ағылып келіп жататын қонақтарды анасының қабақ шытпай қарсы алып, мол дастарханын жаятындығын көріп өссе, ал бауырына басқан әжесі – Тауасарова Ілгек Дәулетбайқызының ақыл-кеңесін құлағына құйып өсті. Жастайынан отбасындағы ұлттық тәлім-тәрбиенің құндылықтарын бойына сіңіріп өскен Жанат зерек те ақылды және әкесі мен әжесінің өздеріне тартқан сүйікті қызы болып өсті.

Текіден қыз алсаң, ошағың сөнбейді дегендей, оның қашан да тез арада жайылатын берекелі мол дастарханын, қонақжайлығын, ақкөңілділігін, жоғары адамгершілігін, үлкенге, ұстазға деген ерекше құрметін сөзбен жеткізу мүмкін емес. Бұл ең алдымен, әжесінің ақылымен, ананың ақ сүтімен дарыған қасиет, өнегелі отбасында алған тәрбие, тектіліктің нышаны деп түсінем.

Жанатпен жақын араласа келе, оның бойында марқұм енесінің көп қасиеттері дарығандығын және енесінің берген ақ батасы қабыл болып жатқандығын мойындаймыз. Бұл орайда, жол апатынан аман қалып, денсаулығы сыр берген қиын кезде де өзінің ерік-жіге-

рімен, қайсарлығымен өзін-өзі жеңе білгендігі әрине, ерлік деп атауға тұрарлық.

Қазіргі таңда жолдасы Айкен екеуінің құрған отбасы – өз жемісін беріп отырған үлгілі де аса құрметке ие отбасы. Соның ішінде өзі де үлкен баласы Нұрболының келіншегін, яғни келінін қызындай бауырына басып отырған дана ене. Кәсіби жұмысында бастауыш мұғалімі қызметін абыроймен атқарып және ата-аналардың, шәкірттерінің ыстық ықылас-тілектеріне бөленіп жүрген құзыретті педагог. Мен Жанатты «жанып тұрған Жанат» деп атап кеттім, оған басты себеп – бұл оның бойында жалындап от болып жанып тұрған жоғары адамгершіліктің жалыны.

Сонымен бірге өзімнің атым да Жаннат болғандықтан та болар, бір-бірімізді жалғап тұратын магниттік тартылыс тәрізді байланыс бар екендігін сезінемін. Әке-шешеміз бекерден бекер бізді Жанат, Жаннат деп атамаған болар, бір жерден жарық жұлдыздай жанып, жан-жағына күн шуағындай нұрын төгіп жүрсін деген ниетпен қойған болу керек деген пікірде болдым.

Мен «Ұстаздан шәкірт озса, бұл ұстаздың ең жоғарғы бағасы» деген ұстанымды толық қолдаймын. Бүгінгі жеткен жетістіктерің мың еселеніп, жылдан-жылға толыса берсін, берекелі де бақытты отбасы болып, бала-келіндеріңнің, туғандардың, шәкірттеріңнің қуанышына бөлене бер!

Шарай Батырбайқызының рухы қолдап, үлкен белестерді бағындыра беруіңе шын жүректен тілекшімін.



# Тарих пәнін оқытудағы тиімді әдіс-тәсілдер



**Жанна Бейсембековна АКИМБАЕВА,  
Әл-Фараби атындағы №145 мектеп-гимназияның  
тарих және құқық негіздері пәндерінің мұғалімі.  
Бостандық ауданы,  
Алматы қаласы.**

Бүгінгі күні ұлттық тарихты оқып-үйрену жалпыхалықтық бірлікті қалыптастырудың, халықтың тарихи жадын қалпына келтіріп, тереңдетудің, ұлттық сана-сезімді қалыптастырудың, азаматтық пен патриотизмде тәрбиелеудің басты факторларының бірі болып табылады.

Әбу-Насыр әл-Фараби: «Тарихты білмей өткенді, қазіргі жағдайды білу, келешекті болжау қиын», - десе, XX ғасырдың бас кезінде А. Байтұрсынов былай деп жалғастырады: «Сөздің ең ұлысы, ең сипаттысы — тарих».

Ендігі кезекте «оқушыға тарихты қалай түсіндіру керек?» деген мәселеге тоқталып өтейік. Жаңа технологиялар заманында түрлі тәсілдер қолдануға болады. Оны қазір әрбір мұғалім өз пәндерінде барынша қолданғанына қарамастан, әлі де ізденісті талап етіп отыр. Бір сарынды сабақ өту оқушыны жалықтырып жіберетіндіктен әр сабақты түрлендіріп өткізу қажет.

Тарихты оқытудың түрлі әдістеріне

тоқталатын болсақ, ол оқытудың әдістерін таңдау көптеген факторлармен, білім берудің маңызды мақсаттарымен, сабақтың мақсатымен оқушылардың мүмкіндігімен, пайдаланатын жүйенің ерекшеліктерімен анықталады. Оқыту әдістері оқыту үдерісінде маңызды қызметтер атқарады. Оқытудың негізгі мақсаты өз бетінше дами алатын оқушы қалыптастыру, өз бетінше танымдық әрекет етудің әдістерін меңгеруі керек. Оқушы өз қабілетіне сай білімін дамытып отырады.

Біз тарих сабағында танымдық сайыс сабақтарын өткізудің түрлі жолдарын ұсынамыз. Сайыс сабақтары кез келген оқушының қызығушылығын тудырады. Тіпті нашар оқитын оқушының өзі ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен, белсенділікпен орындайды. Сайыс сабақтарын қолдана отырып, мұғалім оқушының сабаққа деген қызығушылығын, зейінін арттыру мақсатында әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолданады. Танымдық сайыс сабақтарын



қайталау, пысықтау, қорытындылау сабақтарында пайдалануға болады. Жарыс түрлері оқушының ой-өрісін дамытып, ойлау қабілетін арттырумен қатар, үйретілген, өтілген тақырыптарды саналы да берік меңгеруге үлкен әсер етеді. Сонымен қатар оқушының шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдірумен қатар, сөздік қорларын молайтып, сауатты жазуға да баулиды. Танымдық сайыс сабақтары оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз байланыста жүргізілгенде ғана дұрыс нәтижелер береді.

Бүгінгі таңда тарих пәнін оқытудың түрлі әдістері қолданылып жүр. Тест түрінде білімін тексеру, баяндау, сұрақ-жауап, т.б. Әсіресе, елімізде бірыңғай ұлттық тестілеу қолданғаннан бері оқушыларымыз да, мұғалімдеріміз де тест жаттауға аса назар аударып кетті. Бұл оқушының ойын еркін айтуына, сөйлеу қабілетіне кері әсер етіп келе жатқандығын байқауымыз қажет. Сондықтан оқушының тарихи оқиғаларды оңай есте сақтауы үшін және тез жалықпауы мақсатында тарихты үйретуде түрлі әдіс-тәсілдерге жүгінуіміз керек. Алайда, тарихты оқыту әдісі жайлы ортақ ой-тұжырымдар жоқ. И.Я. Лернер тарихты оқытудың әдістерін жүйелеуге талпыныс жасады. Ол мұғалім мен оқушы мүдделерінің бір жерден шығуы оқыту әдісінің нәтижесін көрсетеді дегенге саяды. Сондықтан кез келген әдіс оқытушылық және оқу мүдделерін

анықтауы қажет.

Білім қалыптасуының бастапқы сатысында мәліметтерді меңгеру әдісіне *түсіндірушілік-көрнекілік әдісі* сәйкес келеді. Мұнда мұғалім көрнекіліктің әр түрлісін қолдана алады. Мысалға карталар, бейнебаяндар, суреттер, т.б.

Оқытудың екінші әдісі *репродуктивті әдіс*. Оның мағынасы берілген тапсырма бойынша есіне түсіру. Мұғалімнің айтқанын баяндап беру, тарихи тұлға жайлы әңгімелеу, сұрақтарға жауап беру, хронологиялық кестелер құру т.б.

*Зерттеу әдісі* — туындаған мәселе бойынша оқушының өз бетінше жұмыс істеуі. Оқушы дайын білімге жүгінбейді, ғылыми танымға тап болады. Яғни бұл баланың шығармашылық қабілетінің дамуына өз ықпалын тигізеді. Бұл әдіс оқушының қаншалықты білімді игергендігін, жетістіктерін көрсетеді.

*Эвристикалық әдіс* — тарихты оқытуда маңызды қызмет атқарады. Мұнда оқытушы мәселелерді карапайымнан күрделіге қарай шешу жолдарын ұсынады. Кішкентай мәселелер үлкен мәселелердің жолдарын ашуға көмектеседі.

Тарихты оқытудың тағы бір әдісі — *күрделі баяндау әдісі*. Яғни оқытушы күрделі мәселелердің шешу жолдарын көрсетеді. Бұл оның ғылыми білімінің жоғарлығын байқатады.

Міне жоғарыда көрсетілген түрлі әдістердің көмегімен тарихты оқыту-





ды дұрыс жолға қоюға болады.

Қазақстан тарихы пәні бойынша оқушының есте сақтау қабілетін арттыру мақсатында сабақта тиімді әдістер қолданудың орны ерекше. Кез келген пән бойынша бұрыннан қолданылып келе жатқан ойын сабақтары оқушыны сергітеді, белсенділігін арттырып, ойлау қабілетін дамытады. Сайыс сабақтарын түрлі жолдармен өткізуге болады. Біз өз тәжірибемізде кезең-кезең бойынша бір сайысты тек тарихи даталар бойынша, келесі бір сайысты тарихи тұлғалар бойынша өткізіп оқушының есте сақтау қабілетін арттыруға мүмкіндіктер береміз. Сабақта оқушының даралануына жол ашып, ойынды өздеріне ұйымдастыруды тапсырамыз. Ойын арқылы оқушы нені меңгереді:

1. Оқушылар ойынды құрастыру барысында жауаптылықты сезінеді;
2. Оқушыларға қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйретеді;
3. Оқу процесінде алған білімді қайталау арқылы нақты істе қолдана білуге мүмкіндік береді;
4. Уақытқа бағынуды, үнемдеуді үйретеді;
5. Топ болып бірігу арқылы бір-біріне үйренеді;
6. Ойын барысында шешім қабылдау оқушыларды салқынқандылықпен асықпай жауапкершіліпен жауап беруді талап етеді;
7. Ойын материалдары бір тақырып көлемінде болмағандықтан, дәстүрлі

оқу материалдарымен салыстырғанда күрделірек;

8. Кітапханада көп ізденуге үйретеді.

Тарих пәні мұғалімдері сабаққа дайындық кезінде жасанды интеллект құралдары туралы және оқытуда PBL форматын қолдану, сондай-ақ Copilot, Quiz Wizart және т.б. бағдарламалар арқылы жасанды интеллектті қолдануы қажет деп санаймын.

Бұл оқушылардың өзіндік жұмысының нәтижесін көрсетуге мүмкіндік береді. Қазақстан тарихы сабағын ойын сабағы арқылы өткізу оқушылардың есте сақтау қабілеттерін арттырады. Кез келген пән бойынша ойын элементтерін қолдану оқушының жас ерекшелігін тандамайды. Өйткені бүгінгі таңда адамдар тез жалығады, тез шаршайды. Сондықтан ойын элементтерін тіпті оқытушылармен өтетін семинарларда да жиі қолданып жатады. Бәсекелестікке толы мына заманда адамдар бір-бірімен жарысып, оза шапқанды ұнатады. Сол себепті бұл әдіс оқушының ойын сергітеді, белсенділігін арттырады.

#### Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Н.Ю. Никулина. Методика преподавания истории в средней школе. – Калининград, 2000;
2. Шоган В.В. Методика преподавания истории в школе. Издательство: Феникс. 2007. – 471 с.



## Тәрбие жұмыстары - жас ұрпақтың үйлесімді дамуының негізі

Тәрбиелік шаралар қоғамдық өмір сүру салтына қарай және ұлттық ерекшеліктерге, әдеп нормалары мен этикаға сай әр жастағы балаларға жүргізілуі шарт.

Тәрбие жұмыстарының міндеттері:

- Балалардың зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- Топтық жоспарлау дағдыларын қалыптастыру;
- Балалардың белсенділігін ынталандыру;
- Қарым-қатынас құндылықтары туралы түсініктерін дамыту;
- Балалардың тұлғалық қасиеттерін дамыту.

Тәрбие процесін басқару, тәрбиеші болу — күрделі іс. Тәрбиеші — бұл топтың шын мәніндегі жетекшісі, ұйымдастырушы, білім беруші, үйлестіруші. Ол балалармен жұмыс жасай отырып, әр баланың адамгершілік тұрғысынан дамуын қамтамасыз етеді, оның шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі тануына, өзін-өзі тәрбиелеуіне жағдай жасайды. Тәрбиеші өз қарамағындағы балалардың ерекшеліктерін ескеруі керек, оларға тәрбиелік шаралар барысында өзгелерден өзгеше ғажайып рең беруге тырысу керек (залдың көркем безендірілуі, қабырға газеті, ұжымдық шығармашылық жұмыстарды ұйымдас-

тыру, үйлесімді әуендер, т.б.).

Топ — тәрбиеленуші үшін оңтайлы эмоция орталығы болуға тиісті, ал, тәрбиеші — ең алдымен балалардың мейрімді, шығармашыл, ізгі ұжымның іскер тәрбиешісі болуы керек.

Тәрбие жүйесінің аса маңызды, айқындалған 5 компоненті бар. Олар:

1. Жеке дара-топтық;
2. Құндылық-бағдарлы;
3. Атқарымдық-әрекеттік;
4. Кеңістіктік-уақытты;
5. Диагностикалық-нәтижелілік.

1. Жеке-дара-топтық компоненті бұл ересектер мен балалардың қауымдастығы. Олар — бір топ көлемінде ортақ әрекет арқылы біріккен қауымдастық. Бұл қауымдастық бірнеше бөліктерден тұрады: тәрбиеші, тәрбиеленушілер, пән мұғалімдері және басқа да тәрбие үдерісіне қатысы бар адамдар.

Топтың тәрбие жүйесін құрудағы өте маңызды компонент — тәрбиешілер. Себебі, осы адамдар топтың тәрбие жүйесінің мазмұнын, қандай бағыттың қажетті екенін анықтап, оны жүзеге асырады. Жүйенің мағынасы мен маңызы, балалардың қажеттілігін жүзеге асыру және әрқайсысының тұлғалық дамуына ықпал ету арқылы ұжым ретінде қалыптасуын қамтама-



сыз ету маңызды. Соның ішінде тәрбиешінің **көзқарасы, құндылық бағдары, қызығушылығы, ұстанымы** тәрбие жүйесінің негізгі құраушы факторы болып табылады. Ал тәрбиеленушілер — бір жағынан, өз дамуының толық құқылы иесі, екінші жағынан, бірлескен әрекет, қарым-қатынастың еріксіз ықпалының нысаны.

2. Құндылық-бағдарлы компоненті. Ол келесі жиынтықтан тұрады:

- \* Тәрбие жүйесінің маңыздылығы;
- \* Мақсат, міндеттері;
- \* Топтың ұжым ретінде әрекетінің келешегінің болуы;
- \* Топтың тәрбие жүйесін құрудың және іске асырудың негізгі қағидасы.

Топтың тәрбие кеңістігінде жеке-дара да, топтық та құндылықтар бар. Бірі қарым-қатынастарды құруға, бірігіп әрекет етуге ықпал етсе, кейбір құндылықтардың тіпті қажеттілігі шамалы болады. Яғни, мәселе тәрбиелеудегі құндылықтардың басымдылығы мен олардың маңыздылығында. Бір топта басымдылық адамгершілік қасиеттерге берілсе, кейбіреуінде қарым-қатынасқа, үшіншісінде — бірігіп әрекет ете алуға берілуі. Сондықтан әр топ жетекші өз тобына басым және маңызды құндылықтарды анықтауы қажет. Яғни кез келген жолмен жеңіске жету ме, әлде жеңілсе де өз абыройын сақтап қала алу ма? Сіз үшін, сіздің тобыңыз үшін не маңызды, соны нақты анықтау керек.

3. Атқарымдық-әрекеттік компонент келесі бөліктерден тұрады:

- 1) Топтағы тәрбиеленушілердің біріккен әрекетін, қарым-қатынасын ұйымдастыру әдістері мен түрлері;
  - 2) Тәрбие жүйесінің атқаратын негізгі міндеттері;
  - 3) Сыныптың күнделікті тіршілігін, өз бетімен әрекет етуін педагогикалық жағынан қолдау, қамтамасыз ету.
- Бұл компоненттің негізін сынып оқушыларымен біріккен әрекет, шара құрайды.

4. Кеңістіктік-уақытты компоненті. Ол келесі бөліктерден тұрады:

1. Топ тәрбиеленушілерінің тіршілік-әрекетіндегі, күнделікті дамуындағы адамгершілік-рухани, сезімдік-психологиялық, заттық-материалдық ортасы, жағдайы;

2. Топтың басқа топтармен, қоғаммен байланысы, қарым-қатынасы. Біз күнделікті байқаймыз, кейбір топ оқушылары өздерінен ересек не жасы кіші балалармен қарым-қатынас жасайды. Ал кейбіреуі тіпті өзімен бірге тәрбиеленетін балалармен тіл табыса алмай жатады;

3. Топтың жалпы мектепішілік тәрбие кеңістігіндегі орны. Кейбір тапсырманы не шараны өткізуді тапсырғанда топтың деңгейіне, өз бетінше әрекет ету алу қабілетіне қараймыз. Бұл топтың жалпы орталықтағы тәрбиелік бет-пердесі;

4. Топтың тәрбие жүйесінің даму кезеңдері. Тәрбие жүйесі байланы-





сы мен қарым-қатынасы шектелген, жабық жүйе болмауы керек. Тәрбиеші өз тобының басқа да топ балаларымен байланысын қалыптастырып, оның нығаюына атсалысқаны дұрыс. Сондықтан кейбір шараларды басқа топтар арасында бірігіп өткізуді ұйымдастыру қажеттігі бар. Бірақ бұл жерде ескеретіні балалардың барлығын шарамен қамту. Қалғандары бос отырса, бір-біріне кедергі жасап, ешқандай жетістікке қол жеткізе алмайды.

5. Диагностикалық-нәтижелілік компоненті. Ол келесі бөліктерден тұрады:

**Тәрбие жүйесі нәтижелілігінің келесі көрсеткіш өлшемдерін алуға болады.**

- Балалардың тәрбие көрсеткіштері;

- Топтағы тәрбиеленушінің өз-өзін жайлы сезіну деңгейі;

- Топтың тіршілік-әрекетімен тәрбиешінің және балалардың қанағаттануы;

- Топтың ұжым ретінде қалыптасуы;

- Топтың абыройы мен беделі;

- Ұжымның жеке даралық қасиеттерінің көрініс табуы. Осы көрсеткіштерді анықтауға сәйкес әдіс-тәсілдер анықталып, қорытынды шығарылады. Сонымен, тәрбие жүйесінің негізгі құрамдас бөліктері мен оның ішкі мазмұны, мағынасы туралы таныстырылды. Жүйе мағынасы туралы түсінік баланы тәрбиелеу үлгісін құ-

руға көмектеседі.

**Жұмыс түрлері:**

1. Тәрбие шараларын өткізу;
2. Концерт түрлері;
3. Ауызша әңгімелер;
4. Ойындар;
5. Викториналар;
6. Тренингтер өту.

**Бүгінгі күнгі нәтиже:**

1. Барлық балалар тәрбиелік іс-шаралармен қамтылады;

2. Балалардың өзара қарым-қатынас ахуалы жақсы;

3. Балалар қоғамдық белсенділік танытып келеді.

Қорыта келгенде, О. Бальзактың «ұдайы еңбек ету – өнердің де, өмірдің де заңы» дегеніндей, балалардың шығармашылық қабілеті мен белсенділігін арттыруда тәрбиешіге үнемі ізденуді, тұрақты еңбек етуді міндеттейді.

Әрине, атқарылған істер аз емес. Дегенмен, әлі де болса бізді ойландыратын, толғандыратын істер жетерлік. Қазіргі қоғамға ой-өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн.

**Ләззат ЖЕКСЕМБАЕВА,**

**Айнур АЛПЫСБАЕВА,**

**«Облыстық арнаулы әлеуметтік қызметтерді қажет ететін балаларды қолдау орталығы» КММ тәрбиешілері.  
Алматы қаласы.**



# Ағылшын тілін үйрену – заман талабы



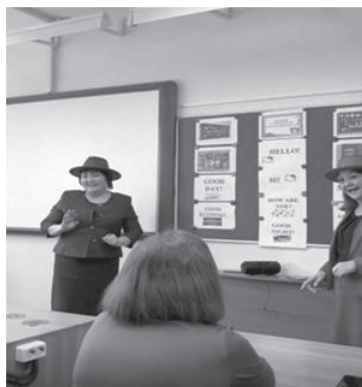
**Нурсулу Зейнегабыловна  
ИГИЛИКОВА,  
№177 мектеп-гимназияның  
ағылшын тілі пәні  
бірлестігінің жетекшісі.  
Жетісу ауданы,  
Алматы қаласы.**

Ағылшын тілін үйрену — бұл жаңа мүмкіндіктерге жол ашатын, ойлау қабілетін жетілдіруге көмектесетін маңызды процесс. Бұл тілдің қолданылуы әр түрлі мәдениеттермен танысуға, жаңа сөздер мен тұжырымдарды меңгеруге мүмкіндік береді. «Global English everywhere» тақырыбында өткен ағылшын тілі пән мұғалімдерінің онкүндігі аясында өткізілген іс-шаралар мұғалімдер мен оқушылардың тіл үйренуге деген қызығушылығын арттырып, шығармашылық тәсілдерді қолдана отырып, ағылшын тілін тиімді үйренуге көмектесті.

Осы жылы өткен «Global English everywhere» атты ағылшын тілі онкүндігінде мектептің барлық мұғалімдері мен оқушылары үшін өте маңызды іс-шараларға толы болды. Ағылшын тілін үйрену заман талабы болғандықтан біздің мектебімізде жыл сайын өтетін ағылшын тілі апталығында мектептің басқа пән мұғалімдерімен үлкен үзілісте түсіндірме

сабақтарын жүргізу дәстүрге айналған. «Global English everywhere» тақырыбындағы ағылшын тілі мұғалімдерінің онкүндігінде басқа пән мұғалімдерімен «Let's learn English» (Кел ағылшын тілін үйренейік) тақырыбында әр түрлі әдіс-тәсілдерді қолданып Игиликova Нурсулу Зейнегабыловна мен Сахитова Кенжегуль Слямжановна мұғалімдерге арналған түсіндірме сабақтарды ұйымдастырды. Мұғалімдерге арналған түсіндірме сабақтары ағылшын тілін үйренуге деген ынтаны арттыруды мақсат етіп, түрлі шығармашылық әдістер мен тапсырмаларды қолдана отырып, апталықтың алғашқы күндерінде мұғалімдер ағылшын тіліндегі амандасу түрлерін үйреніп, оны өзара диалог арқылы тәжірибеден өткізді. Тақпақтар мен тақырыпқа сай жаттығулар, сондай-ақ тілдік ойындар қатысушылардың ағылшын тілінде еркін сөйлесу дағдыларын дамытуға ықпал етті. Мұғалімдер өздерінің ағылшын тілін үйренудегі қызығушылықтарын және ынтасын көрсетіп, әр түрлі шығармашылық әдістермен сабақтарға белсенді қатысып, өз білімдерін жақсартуға тырысты.

Келесі күнгі сабақта ұйымдастырушы мұғалімдер «Сандар мен түстер» тақырыбында шашу әдісін қолданып, ұлттық құндылықтар мен ағылшын ті-





лін ұштастырып, түстер мен сандарды ағылшын тілінде дұрыс айтуға мұғалімдерді үйретті.

Түсіндірме сабақтарында қатысушылар ағылшын тілінде амандасуды, сандар мен түстердің айтылуын ғана

кеңейтті, нәтижесінде мұғалімдер тіл үйрену процесін жеңіл, әрі қызықты сезінді. Бұл апталық мұғалімдер арасында ынтымақтастықты, өзара қолдау мен білім алмасуды қалыптастырды.

Мұғалімдер өздерінің ағылшын тілін үйренудегі қызығушылықтарын және ынтасын көрсетіп, әр түрлі шығармашылық әдістермен сабақтарға белсенді қатысып, өз білімдерін жақсартуға тырысты.

Бұл апталықтың басты мақсаты мұғалімдердің ағылшын тіліне деген қызығушылығын арттырып, тілді үйренуге

деген ынта-жігерлерін ояту болды. Мұндай іс-шаралар мектепте ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырып, мұғалімдер мен оқушыларға ағылшын тілін шы-



үйреніп қоймай, сонымен қатар ұлттық элементтерді шығармашылық түрде қолдана отырып, сабақты қызықты әрі тиімді етіп өткізді, мұғалімдер тәттілердің түстері мен сандарының ағылшынша айтылуын үйлестіріп, тақырыпты

фармашылық жолмен үйренуге мүмкіндік береді. Ағылшын тілі қазіргі ғылым







мен білімнің тілі болып табылады. Көптеген ғылыми зерттеулер, әдістемелік материалдар мен оқулықтар ағылшын тілінде жазылады. Ағылшын тілін меңгерген мұғалімдер осы материалдарды түсініп, өз сабақтарында қолдана алады. Ағылшын тілі халықаралық қатынас тілі болып табылады. Мұғалімдер

әлемнің басқа елдеріндегі әріптестерімен тәжірибе алмасып, конференциялар мен семинарларға қатысу мүмкіндігіне ие болады. Қорыта айтқанда, ағылшын тілін білу мектеп мұғалімдері үшін тек кәсіби даму үшін ғана емес, жалпы білім беру жүйесін жетілдіруге де зор ықпалын тигізеді.



## Интербелсенді әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы оқушының білімге қызығушылығын арттыру



**Аяулы Ақтілекқызы КАБДУЛЛИНА,  
«І. Жансүгіров атындағы орта мектеп-мектепке дейінгі шағын орталығымен және Базаркелді бастауыш мектебімен» КММ  
ағылшын тілі пәні мұғалімі.**

**Космос ауылы,  
Еңбекшіқазақ ауданы,  
Алматы облысы.**

Нарықтық қатынастар негізінде қалыптасып келе жатқан Қазақстан Республикасының орта білім беру жүйесіндегі негізгі приоритеттердің бірі оқушылардың мүдделерін қолдау болып табылады. Осыған орай әрбір мұғалімнің ең негізгі міндеті әр оқушының білім алуға деген қызығушылығын арттырып әрбір оқушының шығармашылық шабытының тууына жағдай жасау. Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес.

Бүгінгі таңда жеке тұлғаны емес,

оның даму үрдісін басқару қажеттігі айқындалып отыр. Оқушының түрлі ақпараттың толассыз ағынында бағытталуы қиынға түсіп отыр, ол үшін оның талдау, құрылымдау, жүйелеу, мәселені шешу дағдылары жетік дамытылуы тиіс. Ал бұл, педагог жұмысындағы тікелей жасалатын әдістерден, бас тартылып, артық дидактизмнен, ғибратты сарыннан тежелуді; оның есесіне бірінші орынға қарым-қатынас жасаудың сұхбаттық әдістерін, шындықты бірлесіп іздеуді, сан алуан шығармашылық әрекетті тәрбиелеуші шарттарды жасау арқылы дамытуды білдіреді.





Инновациялық көзқарас бойынша оқып-үйренудің негізін тек пәндер емес, ойлау мен рефлексияға негізделген интербелсенді әдістер құрауы керек. Интербелсенді әдістер оқушылардың өздік және өзіндік дамуына, олардың өз мүмкіншіліктері мен ұстанған құндылықтарын түсінуге және бағалауға жетелейді.

Интербелсенді әдістерде басты назарды «процеске», яғни үйрену процесінің өзіне, оқушының «қалай» және «қандай әдіс-тәсілдер арқылы үйренетіндігіне» аударады. Яғни, интербелсенді сөзі — өзара әрекет ету бейімділігін білдіреді немесе әңгімелесу, әлде кіммен (адаммен) не болмаса әлде немен (мысалы, компьютермен) сұхбаттасу режимінде болады. Осы жерде оқушының жауабынан гөрі мәселенің шешімін табуға талпынғаны маңызды.

Себебі, интербелсенді оқытудың басты мақсаты — оқушыларды өз бетінше ой қорытып, жауап табуға үйрету.

Интербелсенді әдіс-тәсілдерді қолдану нәтижесінде оқу үрдісінің барысында оқушылар мыналармен қарым-қатынасқа түседі:

1. Мұғаліммен (оқушылар мұғалімнің сұрағына жауап берген кезде);
2. Оқушылармен (жұптасып жұмыс істеу барысында);
4. Шағын топтармен (3-4 оқушымен);
5. Оқушылардың үлкен тобымен (көбіне пікірталас/дебат сынып болып әлдебір мәселені талқылау барысында);
6. Техника түрлерімен (мысалға, компьютермен, интербелсенді тақтада жұмыс істеуде).

Интербелсенді әдістің тағы бір ерекшелігі оқушылардың белсенділігі мұғалімнің белсенділігімен сәйкестігінде сонымен қатар оқушы мен мұғалімнің тұрақты өзара іс-әрекетінде. Интербелсенді әдістерді қолдануда оқушыларды сапалы дайындықпен қамтамасыз ету оқу процесінің нәтижелігіне тікелей байланысты. Басты тапсырма оқушыларға берілген білімнің бағасында емес ол тапсырманы орындаудағы іс-әрекетінде.

Оқытудың интербелсенді әдістерін 4 топқа бөлуге болады:

- топтық оқыту;
- фронтальдық оқыту;
- ойын барысында оқыту;
- пікірталас барысында оқыту.

Топтық оқу әрекеті — оқытуды шағын топтарда ұйымдастыру формасы. Мұндай оқыту оқушылар үшін өз құрбыларымен ынтымақтастық жасауға, әр адамның қарым-қатынасқа табиғи ұмтылысын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Топтық оқытуға мысалы жұппен жұмыс, шағын топтағы жұмыс, аквариум жатады.

Фронтальдық интербелсенді әдістерге бүкіл сыныптың бір мезгілдегі бірлескен жұмысын қамтитын әдістерді жатқызуға болады: Мысалы: «Микрофон», «Аяқталмаған сөйлемдер», «Миға шабуыл», «Оқи отырып, үйренемін».

Ойын барысында оқыту әдістеріне рөлдік ойындар, драматизациялау жатады.

Пікірталасқа оқыту әдісі оқыту үдерісінде оқушылардың танымдық әрекетінің маңызды тәсілі, өйткені пі-



кірталас — даулы мәселені көпшілік алдында кеңінен талқылау. Бұндай әдістерге «Ток-шоу», «Пресс» әдісі, «Бағытынды таңда» әдістері жатады.

Интербелсенді әдіске сондай-ақ әр түрлі көмекші құралдарды яғни ақпараттық қорларды пайдалану: интербелсенді тақта, бейне материалдар, слайдтар, флипчарттар, компьютерлер бейне фильмдер мен бейне сюжеттерді қарап шығып талқылау, әр түрлі науқандар мен акцияларды пайдаланса оқушының білімге деген қызығушылығын арттыруға көмектеседі.

Оқудың интербелсенді әдістерінің артықшылығы:

- + оқушылардың қызығушылығын туғызады;

- + әрқайсысының оқу үрдісіне қатысу белсенділігін кеңейтеді;

- + әрбір оқушының сезіміне назар аударады;

- + оқу материалдарын тиімді меңгеруге бейімдейді;

- + оқушыларға көпжоспарлы әрекет етуге әсер етеді;

- + кері байланысты (аудиторияның жауап беру реакциясын) жүзеге асырады;

- + оқушылардың пікірлері мен қарым-қатынастарын қалыптастырады;

- + өмірлік машықтарды қалыптастырады;

- + мінез-құлықтың өзгеруіне көмектеседі.

Интербелсенді оқытудың әдістері мен тәсілдері қолданылған сабақ жеті кезеңнен тұрады:

**1. Мотивация.** Бұл кезеңді ұйымдастыру барысында бір сабақтан екінші

сабаққа өткен кезде мотивация тәсілдерін өзгерту қажет;

**2. Мақсат қою.** Оқушыларға мақсаттарды хабарлау әрекетті мақсатты бағытталған етуге мүмкіндік береді. Мұғалім оқушыларға сабақтың мақсатын қоюды үйретеді;

**3. Жаңа ақпарат беру.** Бұл кезең оқушылар нені білетінін, ненің таныс емес және түсініксіз екенін таңдап алуға мүмкіндік береді. Бұл кезеңді миға шабуылдан бастау ұсынылады: «Бұл сөз Сізде қандай ассоциация тудырады?», «Бұл сөзбен қандай ұғымдар байланысты?». Интербелсенді жаттығулар. Интербелсенді жаттығулар ретінде шағын топтардағы жұмыс ұсынылады. Әрбір топ қысқа және неғұрлым ақпаратты түрде сөйлеуі тиіс;

**4. Жаңа өнім.** Оқушылар игерген ақпараттың көлемін есепке ала отырып, олардың өз қорытындылығын жасауына және көзқарасын білдіруіне мүмкіндік жасалады;

**5. Рефлексия** кезеңінде оқушылар жасаған әрекеттің қорытындыларын шығару көзделеді. Бұл кезең оқушыларға жаңа игерілген білімдерді бөліп көрсетуге және қандай жағдайда қолдануға болатынын анықтауға мүмкіндік береді. Рефлексия кезінде төмендегі сұрақтарды қоюға болады:

- Не қатты ұнады?

- Нені үйрендіңдер?

- Келешекте бұл білімдер қандай пайдаға асады?

- Бүгінгі сабақ бойынша қандай қорытынды жасауға болады?

Қойылған сұрақтар оқушыларға сабақта болған нәрсенің ең бастысын,



жаңасын бөліп көрсетуге, бұл білімдердің қайда, қалай және қандай мақсатта қолданылуы мүмкін екенін түсінуге көмектеседі;

6. Бағалау. Бұл интербелсенді режимде жұмыс істейтін мұғалім үшін күрделі мәселе болып табылады. Бағалау оқушылардың келесі сабақтағы жұмысын ынталандыруы тиіс. Бағалауда мынадай қатынасты қолдануға болады: топтың әрбір мүшесі әрқайсысын бағалайды, яғни әр жолдасына бағалау парағына баға қояды. Мұғалім парақтарды жинап алып, орташа баллды есептеп шығарады. Оқушылар жұмысын өзіндік бағалауды да қолдануға болады;

7. Үй тапсырмасы. Оқытудың интербелсенді әдістерін пайдаланып, өтілген сабақтардан кейін игерілген материалды шығармашылықпен қайта қайта қарауға мүмкіндік жасайтын тапсырмалар беріледі: шығарма жазу, қарастырылып отырған мәселе бойынша өз көзқарасын білдіру және т.б.

Ағылшын тілі сабақтарында төмендегі тапсырмалардың түрлерін пайдалануға болады: *Ауызша жұмыс*.

1. «Интервью-таныстық» ойынын 3-сыныптағы алғашқы сабақтардың бірінде өткізген дұрыс. Әр оқушы өзінің парта бойынша көршісімен әңгімелеседі, содан соң ол жайлы бүкіл сыныпқа айтып береді (немен айналысқанды жақсы көреді, нені оқығанды жақсы көреді). Ойын сыныптың портретін жасауға, оқушылардың коммуникативтік біліктерінің қалыптасқандық деңгейінің бастапқы диагностикасын өткізуге көмектеседі;

2. Ережені өзара тексеруді жүзеге асыру (ауызша сұрау). Оқушы парта бойынша көршісіне ережені айтып бере-

ді, мысал келтіреді, оларды түсіндіреді. Содан соң оқушылар рөлдерін алмастырады, бірін-бірі бағалайды. Мұғалім кез келген жұптан сұрай алады.

### *Жазбаша жұмыс*

1. «Көршіге арналған сөздік диктант». Үйде балалар өткен ережеге сәйкес сөздік диктант құрастырады (жекелеген карточкаға). Жоғарғы жағына «Құрастырған...» деп жазады. Содан соң оқушылар сабақта карточка алмасады, тапсырманы орындайды, төменге «Орындаған...» деп жазады. Күні бұрын мұғалім қанша сөз болуы керек екенін айтады;

2. Балаларға үйде орындау үшін шығармашылық сипаттағы тапсырма беріледі (эссе, шығарма, ертегі жазу);

3. Сабақтың басында немесе аяғында сөздік диктанттарды, үйге берілген жаттығуларды өзара тексеруді ұйымдастыруға болады. Сабақтың алғашқы бес минутында дәптерде жіберілген қателердің ізімен өзара диктант өткізген дұрыс. Балаларға жұппен жұмыс істеген қатты ұнайтынын атап өткен жөн.

Сонымен, интербелсенді оқытуды пайдалану өмірлік жағдаяттарды модельдеуді, рольдік ойындарды пайдалануды, мәселені бірлесе шешуді көздейді. Интербелсенді әдістердің мәндік ерекшелігі, сипаттамасы — бұл субъектілердің өзара әрекеттестігінің бір бағыттағы белсенділігінің жоғарылығы, қатысушылардың өзара әрекеттестігі, эмоционалды, рухани бірігуі. Қытайдың бір нақыл сөзінде: «Маған айтшы — мен ұмытып қаламын; маған көрсетші — менің есімде қалады; өзіме істетші — мен сонда түсінемін» делінген. Осы сөздерден интерактивті оқытудың мәні өз көрінісін табады.





## Оқушылардың тіл байлығын дамытуда сыни тұрғыдан ойлау әдістерінің тиімділігі



**Ардақ Өмірбайқызы  
МАМЫТОВА,  
№262 мектеп-  
гимназияның  
қазақ тілі мен  
әдебиеті пәні  
мұғалімі.  
Арал қаласы,  
Қызылорда облысы.**

Сыни тұрғыдан ойлау «ойлау туралы ойлану», ол маңызды мәселелерді талқылау және тәжірибені ой елегінен өткізуді қамтиды. Сыни тұрғыдан ойлау — бақылаудың, тәжірибенің, ойлау мен талқылаудың нәтижесінде алынған ақпаратты ойлауға, бағалауға, талдауға және синтездеуге бағытталған пәндік шешім.

Мен өз тәжірибемде Қазақ әдебиеті пәнінде сыни тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясының әдіс-тәсілдерін тұрақты қолданамын. СТО идеясы оқушылардың өз ойларын еркін жеткізе алуына, кез келген ақпаратты екі жақты саралау арқылы шынайы шешім қабылдауына және жоғары қабілетті оқушыларды шығармашылыққа баулуға бағытталған.

Мұғалімнің өзі де сыни ойлау идеясын терең түсініп қолдана алғанда ғана оқушыларын сыни ойлауға дағдыландыра біледі.

Сабақта сыни тұрғысынан ойлаудың түрлі әдіс-тәсілдерін қолдану көп нәтиже береді деп ойлаймын. Тақырыпты ашудан бастап, қорытындыға дейін

қолданыста жүретін бұл тәсіл оқушылардың ой-өрістерін дамытып қана қоймай, сонымен қатар қызығушылығын да арттыратынына әбден көзім жетті. Осыдан шығатын менің бірден-бір мақсатым — оқушылардың алатын білімдерін сапалы ету, оның толыққанды жеке тұлға болып қалыптасуына негіз болу. Оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынас жасап, қажет жерде өз көзқарасын өзгерте білуге, топ алдына шығып, өз тұжырымын айта білуге, ойын дәлелдей білуге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға үйретуді әр сабағымда мақсат етіп алдым. Сыни ойлауда оқушы мәселеге қатысты өз топшылауын, өз пайымын еркін білдіреді, өзіндік дәлелдер келтіреді, басқалардың ой түйіндерін сынайды, өз пікірін, өз тоқтамын жасайды. Бұл әдіс оқушылармен қатар мұғалімдерге үлкен жауапкершілікті жүктейді. Мұғалім өз мақсатын айқындап, күтілетін нәтижеге болжам жасап, өзі де сыни тұрғыдан іс-әрекетін жоспарлай алуы керек. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз — баланы ойлауға үйрету. Ойлау арқылы бала көп нәрсеге қол жеткізуі мүмкін. Баланың қызығушылығын арттырып, ынтасын жетелеу арқылы оқыту, үйрету қажет деген сөз. Сондықтан да жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуына, өздігінен шығармашылықпен жұмыстана білуіне көңіл бөлемін.

5-сыныпта Б. Соқпақбаевтың «Менің атым Қожа» повесіне 9 сағат беріл-



ген. Осы тақырыпты оқыту арқылы оқушының оқырмандық қызығушылықтарын арттыру мақсатында шығарма мазмұнымен алдын-ала танысып келуге тапсырма берілді. Бірінші сабағымда «Ыстық орындық» әдісімен мазмұн бойынша бір-біріне сұрақтар қойып, пысықтады. Шығарманың мазмұны бойынша тақырыбы мен идеясын анықтау мақсатында «шатасқан оқиғалар» әдісі бойынша пазл құрастыруға тапсырма берілді. (Тапсырманың шарты: шатасқан оқиғаларды рет-ретімен қою)

1. Оған байқатпай, жерден жұдырықтай тас жіберіп қалмақшымын;

2. Бақаның әлегі;

3. Педсовет;

4. Жолдама алған Жантас;

5. Оқулық емес, қант аламын.

Мен бұл жерде оқушылардың жинаған релевантты ақпараттың қаншалықты деңгейде қолдана алатындарын бақыладым.

Көркем шығармадағы кейіпкерлер портреті мен іс-әрекеті арқылы образын ашуда алдын ала тақтада жазулы тұрған адамның қасиеттерін екі топқа бөліп жазуды тапсырдым. Сонан соң Қожа бойындағы жағымды, жағымсыз қасиеттердің тізбесін «Пікірталас картасын» дәлелдемелермен толтырады.

| ИӘ           | ЖОҚ          |
|--------------|--------------|
| дәлелдемелер | дәлелдемелер |
|              |              |

Дәлелдемелерін шығарма мазмұнына сүйене отырып түсіндіреді. Көркем бейнеге тән қасиеттерді өзге кейіпкерлерді сөйлету жолымен көрсетуге болады.

Оқушыларымның қасиеттерді жіктеп жаза алғанын бақыладым. Оқушылар дәптерлеріне қасиеттерді екі бағанға бөліп жазды. Бұл қасиеттерді неліктен екі топқа бөлгендігі туралы ойларын білу үшін неліктен берілген қасиеттерді жақсы, жаман деп бөлгендерін сұрадым. Сонда оқушылар Қожа мінезі арқылы жақсы-жаман қасиеттерді ажырата білу керекпіз, жақсы қасиеттерді бойымызға сіңіруге тиіспіз, ал жаман қасиеттерден аулақ болуымыз керек деп өз ойларын айтты.

Мұнда мен оқушылардың ойын шыңдауға, өз ойын дәлелдеуге дағдыландыруды ойладым. Кейін оқулықтағы тақырыпты оқытып, оқушылардың бір-біріне деген сенімділігі артуы үшін жұпта тақырып бойынша «жұптық әңгіме» жүріп, талқыланды.

Сабактың негізгі бөлімінде шығарманың идеясын талдау үшін топтар постер жасау тапсырмаларын орындады. Бұл тапсырма өте сәтті шықты. Оқушылар флипчартқа түрлі суреттер салып, кейіпкерлер әрекеттерін салыстырып айтты. Талдаудан алған әсерлері туралы 100-150 сөзден тұратын «Балаға ат қоюдың маңыздылығын жазушы қалай көрсетті? тақырыбында эссе жазу тапсырмасы берілді. Тапсырманы шығармашылықпен орындай отырып, мазмұны бойынша жұмыстанды, әрі постер жасау арқылы олардың сыни көзқарастары қалып-



тасты. Қожа мен Сәйбек қарттың, т.б. диалогын оқып, тілдік ерекшеліктеріне талдау жасайды. Олардың сөз саптауындағы ерекшелікті анықтау үшін тілдік бейнелеу құралдарына сүйенеді. Әрекеттер:

1. Оқушылар топтарда жұмыс жүргізеді. Тірек сұраққа қатысты оқушыларға сөздері бар фразалар мен үзінділер таратылады;

2. Әрбір топтарға ортасында тірек сөздері бар қима үлгілер беріледі. Олар қима үлгідегі аймақтарды таңдаулары қажет.

Сыныптағы қарым-қатынасты зерттеуді көздеген еңбектер белгілі бір өзара әрекеттестік үлгілері, зерттеушілік әңгіме, дәйек пен диалогтің мұғалімдер мен оқушыларды мағына мен білімді игерудегі бірлескен іс-әрекетке тартылуымен қатар, жоғары деңгейдегі ойлау қабілеттері өрістеуіне және зияткерлік қырларының дамуына ықпалын тигізетіндігін көрсетті деген тұжырымды басшылыққа алып «жазушыға» сұрақтар қояды. Кейіпкерлер мен автор роліндегі оқушылар шығарма мазмұнына сай жауап береді. Мысалы, авторға қойылатын сұрақтардың үлгісі: Осы тақырыпты не себепті таңдадыңыз? Қожаның іс-әрекетін қолдайсыз ба? Шығарма соңы қалай аяқталады? Осы шығарманы қайта жазсаңыз, онда нені өзгертер едіңіз? т.б. Оқушылардың берілген 9 сағат барысында мазмұндық талдау жасауға және жақсы мен жаман қасиеттерді салыстыруға дағдыланды. Мазмұнды, жазушының айтар ойын қаншалықты меңгергендерін пысықтау мақсатында

«Блумның түймедағы» әдісін қолдандым. Сұрақтар түймедағында 6 сұрақ бар. Олар: Қарапайым сұрақ: «Менің атым Қожа» әңгімесі не туралы? Нақтылау сұрағы: Қожа мен Сұлтан достығына қалай қарайсындар? Қандай тәрбиелік мәні бар? Практикалық сұрақ: Майқанова апайдың орнында болсаң не істер едің? Түсіндірмелі сұрақ: Достық туралы қандай мақал айтар едіңіз? Бағалаушы сұрақ: Бұл шығарма несімен ұнады? Бұл тапсырманы оқушылар жақсы орындай білді. Практикалық сұрақ пен түсіндірмелі, шығармашылық сұрақтарға ойланып, өз ойларын айта білді.

Өз сабақтарымда сыни тұрғыдан ойлау модулінің элементтерін пайдаланып, сыныптағы әр оқушының пікіріне құрметпен қарап, балалар сабақ үлгеріміне қарамастан, кез келген тақырыпта берілген сұрақтарға өздерінің құнды ойларын қоса алатындығына көз жеткіздім. Шығарманың басты-басты құндылықтарын алдын-ала атап, оқушылар көңіл аударуға тиісті мәселелерді бөліп, көрсетеді. Көркем шығармадан эпизодтарды бөліп алуды үйренеді.

Л. Выготскийдің атап көрсеткеніндей, «Жақын арадағы даму аймағында» жұмыс істей отырып, оқушылардың когнитивті дамуы жақсарғанын байқадым.

Оқушылардың белсенділікпен сабаққа қатысуына қолайлы жағдай жасап, олардың қолдаушысына айналдым. Сыни тұрғыдан ойлау стратегиясы оқушының білімін ғана емес, сөз байлығын арттыруға ықпал ететін, өмірге де сыни көзбен қарайтын сауат-





ты, шығармашыл оқушыларды тәрбиелеуге апаратын бірден-бір ұтымды жол екендігін айта отырып, алдағы уақытта осы бағытта жұмыстану қажеттілігіне баса назар аударамын деп өзіме үлкен сенімділік артамын. Болашақта әр сабағымда өзімнің, оқушыларымның сыни ойлауын дамытатын тапсырмалар алып, жоғарғы дәрежелі сұрақтар беріп, сыни ойлататын жаңа әдіс-тәсілдерді қолданамын.

#### Пайдаланған әдебиеттер:

1. «Қазақ әдебиеті» оқулығы, 5-сынып. — Алматы, Алматыкітап, 2019;
2. Негізгі білім беру деңгейінің 5-9-сыныптарына арналған «Қазақ әдебиеті» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде);
3. Бітібаева Қ. Қазақ әдебиетін тереңдетіп оқыту. — Алматы, 2016.



## «AIR дара бала» мерекесі

2024 жылдың 15 қыркүйек күні «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы «Шабыт» жобасы аясында «Ағыбай батыр атындағы оқушылар сарайы» КМҚК-да балалар мен ата-аналар үшін дәстүрлі ашық есік күні «AIR дара бала» атты мереке ұйымдастырылды. 500-ден ас-

там балалар мен ата-аналар көркем эстетикалық бағыттағы ұжымдардың концерттік бағдарламасын Оқушылар сарайы алаңында тамашалап, авиа билет арқылы сарай ішіне кіріп, спорт секцияларының, музыкалық аспаптар, сәндік-қолданбалы өнердің таңғажа-







йып әлемін, авто-кеме жасау, робототехника, «Шебер қолдар» орталығын аралап үйірме жұмыстарымен танысып, жетекшілерінен толық ақпарат ала алды.

Биылғы оқу жылында ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін би үйірмесі, сәндік – қолданбалы және бейнелеу өнері, робототехника, вокал, «Почемучка» клубы, «Шебер қолдау» клубы, «English club», «Затейник» үйірмелерінен топтар ашылды.

Оқушылар сарайы балаларға өнер әлемінде шығармашылық дарындарын жүзеге асыруға және жаңа достар табуға таптырмас орта. Қыркүйек айының басында Оқушылар сарайының

педагогтары қала мектептеріне барып, өздерінің шығармашылық бірлестіктері туралы ақпарат беріп, визиткалар таратып, «Ашық есік» күніне шақырған болатын. Ашық есік күнінің қорытындысы бойынша Оқушылар сарайының түрлі шығармашылық бірлестіктеріне 250-ден астам бала келіп тіркелді. Біз тәрбиеленушілерімізге шығармашылық әлеміне қош келдіңіздер дейміз!

**Арайлым Бериккалиновна  
ШАРБЕКОВА,**

**Ағыбай батыр атындағы оқушылар  
сарайының ұстаз-ұйымдастырушысы.**

**Балқаш қаласы,  
Қарағанды облысы.**



# Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы через дифференцированный подход

Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы действительно актуально. Дифференцированный подход позволяет учитывать индивидуальные потребности и уровни подготовки учащихся, что способствует более глубокому пониманию материала и развитию навыков, необходимых в реальной жизни.

Функциональная грамотность включает в себя умение читать, писать, анализировать текст и применять знания в различных ситуациях. Использование разнообразных методов и форм работы, таких как проекты, ролевые игры, дискуссии, помогает вовлечь учеников и развивать критическое мышление.

Кроме того, важно интегрировать межпредметные связи и развивать творческие способности учащихся. Это делает обучение более актуальным и интересным, помогает связать теорию с практикой и формировать устойчивые навыки на будущее.

Развитие функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы через дифференцированный подход по типу восприятия может значительно повысить эффективность обучения. Этот подход учитывает различные стили восприятия информации и позволяет каждому ученику лучше усваивать материал. Рассмотрим основные аспекты реализации этого подхода.

Стили восприятия могут включать:

**Визуальный:** обучение через графические элементы, схемы, картинки.

Для визуального типа восприятия действительно важно использовать графические элементы, схемы и картинки. Вот несколько методов, которые можно применять в рамках дифференцированного подхода для развития функциональной грамотности у таких обучающихся:

**Инфографика:** Создание инфографики по изучаемым темам помогает визуализировать информацию и сделать ее более доступной.

**Схемы и диаграммы:** Использование схем для представления структуры текста, например, «мозговой штурм» для создания карты идей или диаграмм Венна для сравнения персонажей.

**Мультимедийные презентации:** Презентации с использованием изображений, графиков и видео делают уроки более динамичными и интересными.

**Визуальные задания:** Например, создание комиксов или иллюстраций к литературным произведениям, что помогает углубить понимание сюжета и персонажей.

**Работа с текстом:** Подчеркивание ключевых моментов в тексте с помощью цветных маркеров или создание «чтения с остановками», где учени-



ки могут визуально выделять важные идеи.

**Картографирование:** Создание ментальных карт, которые помогут ученикам организовать свои мысли и идеи по изучаемой теме.

**Использование стендов:** Выставка работ учащихся, где они могут представить свои проекты и схемы, что также способствует их мотивации и вовлеченности.

Такой подход не только делает обучение более увлекательным, но и помогает визуальным ученикам лучше усваивать материал, развивая их функциональную грамотность.

- **Аудиальный:** восприятие информации через слушание, обсуждения, аудиозаписи.

Для аудиального типа восприятия также важно использовать методы, которые способствуют эффективно-му усвоению информации через слух. Вот несколько подходов для развития функциональной грамотности у таких обучающихся:

**Аудиокниги и подкасты:** Прослушивание литературных произведений и образовательных подкастов помогает ученикам воспринимать информацию на слух и развивать навыки аудирования.

**Дискуссии и дебаты:** Организация обсуждений по прочитанным текстам или актуальным темам способствует активному обмену мнениями и критическому мышлению.

**Аудиозаписи лекций и уроков:** Запись ключевых моментов уроков позволяет ученикам возвращаться к материалу в

любое время, что помогает закрепить знания.

**Ролевые игры:** Проведение ролевых игр по произведениям литературы позволяет учащимся лучше понять характеры и мотивацию персонажей, а также развивать навыки устной речи.

**Слушание музыки и звукового сопровождения:** Использование музыкальных и звуковых эффектов для создания атмосферы, связанной с произведениями, помогает ученикам лучше погрузиться в материал.

**Обсуждение услышанного:** После прослушивания текста или лекции можно проводить обсуждения, задавая вопросы, которые помогут учащимся глубже осмыслить услышанное.

**Творческие задания:** Например, создание радиопередачи или аудиопостановки на основе литературного произведения, что развивает как творческие, так и коммуникативные навыки.

Такой подход помогает аудиальным учащимся активно участвовать в процессе обучения, развивать навыки восприятия на слух и формировать функциональную грамотность.

- **Кинестетический:** обучение через практические занятия, движение, ролевые игры.

Для кинестетического типа восприятия важно использовать практические методы обучения, которые включают движение и активное участие. Вот несколько подходов для развития функциональной грамотности у таких обучающихся:

**Ролевые игры:** Проведение ролевых игр на основе литературных произве-





дений помогает ученикам понять мотивацию и характеры персонажей, а также развивает их навыки коммуникации и творчества.

**Практические задания:** Создание проектов, которые требуют активного участия, например, разработка сценок, сценографий или театрализованных представлений по прочитанным текстам.

**Движение во время обучения:** Использование активных игр, в которых ученики могут двигаться, например, «живые картины» — воссоздание сцен из литературы через движение.

**Станции с заданиями:** Организация уроков в виде станций, где ученики могут перемещаться и выполнять различные задания, например, составление словарей или создание визуальных карт, связанных с темой.

**Проекты на свежем воздухе:** Проведение уроков на улице, где ученики могут проводить эксперименты, создавать театральные постановки или заниматься чтением вслух в неприуроченной обстановке.

**Индивидуальные и групповые проекты:** Работы, которые требуют физических действий, например, создание настенных газет, презентаций с использованием различных материалов.

**Использование материалов:** Работа с текстами, картами, моделями и другими физическими объектами помогает учащимся лучше запоминать информацию и развивать навыки.

Такой подход делает обучение более активным и увлекательным, что

особенно важно для кинестетических учащихся, позволяя им развивать функциональную грамотность через практический опыт и участие.

Дифференцированный подход на уроках

Визуальный стиль

- Использование графиков и таблиц: Создание схем и таблиц для анализа литературных произведений. Например, можно разработать визуальные схемы для анализа сюжета или характеристик персонажей;

- Визуальные презентации: Подготовка презентаций с иллюстрациями, которые помогут ученикам лучше запомнить материал.

Аудиальный стиль

- Дискуссии и дебаты: Организация обсуждений по прочитанным текстам, что позволяет развивать навыки аргументации и критического мышления;

- Аудиокниги и подкасты: Использование аудиовизуальных материалов для изучения литературы и языка. Студенты могут слушать произведения и обсуждать их.

Кинестетический стиль

- Ролевые игры: Введение элементов ролевых игр, где ученики могут представлять персонажей и сценки из произведений, что способствует глубокому пониманию материала;

- Проектная деятельность: Выполнение творческих заданий, таких как создание литературных проектов или театральных постановок, помогает развивать практические навыки.

Примеры заданий



**Анализ текста:** Ученики могут выбирать, как представить анализ прочитанного произведения: через создание плаката (визуально), написание эссе (аудиально) или ролевую интерпретацию (кинестетически).

**Групповые проекты:** Разделение на группы по стилям восприятия. Каждая группа разрабатывает свой проект (например, визуальный коллаж, аудиоинтервью с персонажем, театрализованное представление).

**Оценка и обратная связь**

Важно предусмотреть систему оценки, которая учитывает разные стили работы. Обратная связь должна быть индивидуализирована, чтобы каждый ученик понимал свои достижения и области для улучшения.

В заключении хочется отметить,

что дифференцированный подход по типу восприятия на уроках русского языка и литературы способствует развитию функциональной грамотности, так как позволяет каждому ученику максимально раскрыть свои способности. Учитывая разные стили обучения, преподаватели могут создать более инклюзивную и эффективную образовательную среду, способствующую глубокому пониманию языка и литературы.

**Жанна Вадимовна АРХИПОВА,**  
учитель русского языка и литературы  
КГУ «Черноярская средняя  
общеобразовательная школа».  
с. Новочерноярка,  
Павлодарский район,  
Павлодарская область.



## Дидактические игры и искусственный интеллект в начальных классах

Развитие мотивации у младших школьников — важная задача, и использование дидактических игр и технологий искусственного интеллекта (ИИ) может значительно помочь в этом процессе. Действительно, развитие мотивации у младших школьников — это ключевая задача, и сочетание дидактических игр с технологиями искусственного интеллекта (ИИ) открывает новые горизонты в обучении.

Рассмотрим подробнее, как эти эле-

менты могут работать вместе для повышения мотивации. Вот несколько способов, как можно интегрировать эти подходы:

**Дидактические игры**

1. Игровая форма обучения: Игры делают обучение более увлекательным. Использование настольных игр, карточек и ролевых игр может помочь детям лучше усваивать материал и развивать критическое мышление;

2. Соревнования и командные



игры: Включение элементов соревнования может повысить мотивацию. Например, разделение класса на команды и проведение викторин или игр на скорость;

3. Тематические игры: Игры, основанные на учебных темах (например, экология, математика, литература), позволяют ученикам глубже погрузиться в материал и связывать знания с реальной жизнью.

### **Искусственный интеллект**

1. Персонализированное обучение: ИИ может анализировать уровень знаний каждого ученика и предлагать индивидуальные задания, что способствует более глубокому пониманию материала;

2. Интерактивные приложения: Использование образовательных приложений с элементами ИИ позволяет детям учиться в игровой форме, предоставляя обратную связь и адаптируя задания под их уровень;

3. Виртуальные помощники: ИИ-ассистенты могут помогать ученикам с выполнением домашних заданий, объяснять сложные темы и поддерживать интерес к учебе.

### **Объединение подходов**

Комбинированные уроки: Включение в уроки как дидактических игр, так и технологий ИИ поможет создать интерактивную и мотивирующую среду.

Комбинированные уроки в начальных классах, сочетающие дидактические игры и технологии ИИ, могут стать мощным инструментом для создания интерактивной и мотивирующей образовательной среды. Вот несколько идей, как организовать такие уроки:

### **Структура комбинированного урока**

1. **Введение в тему:** Начинаем урок с обсуждения темы. Можно использовать короткий видеоролик или презентацию, чтобы привлечь внимание детей.

2. **Дидактическая игра:** Проведём игру, связанную с темой урока. Например, если изучаем математику, можно организовать игру с карточками, где ученики должны быстро решать примеры;

3. **Использование ИИ:** Включаем приложение или программу с элементами ИИ, которая адаптирует задания под уровень знаний детей. Например, можно использовать платформу, которая предоставляет интерактивные задания с обратной связью;

4. **Групповая работа:** делим класс на небольшие группы и предлагаем каждой группе разработать проект или выполнить задание, используя как дидактические игры, так и технологии ИИ. Это может быть создание викторины или игровой сценарий;

5. **Презентация результатов:** каждая группа представляет свои результаты, рассказывает о том, как они использовали игры и технологии. Это не только развивает коммуникативные навыки, но и дает возможность обмениваться идеями;

6. **Обсуждение и рефлексия:** Завершаем занятие обсуждением. Попросите детей поделиться впечатлениями от урока, что им понравилось, а что можно улучшить.

### **Примеры активностей**

- **Математические квесты:** Используем дидактические игры, чтобы соз-





дать квест с заданиями, а затем применяем ИИ для проверки решений или анализа ошибок;

- **Литературные ролевые игры:** Позволяю детям взять на себя роли персонажей из прочитанных книг и использовать ИИ для создания интерактивных историй или вопросов к тексту;

- **Научные эксперименты:** Организовываю эксперименты, где дети работают в группах, а затем используют ИИ для анализа данных и получения результатов.

**Преимущества использования дидактических игр и технологий искусственного интеллекта:**

- **Увеличение интереса:** Комбинация игр и технологий делает уроки более интересными и привлекательными для детей;

- **Персонализация обучения:** ИИ позволяет адаптировать материалы под потребности каждого ученика, что способствует более глубокому усвоению знаний;

- **Развитие навыков:** Такие уроки развивают критическое мышление, творчество и командную работу, что важно для всестороннего развития детей.

Использование комбинированных уроков может стать ключом к созданию увлекательной и эффективной образовательной среды для младших школьников.

Проектная деятельность: Создание проектов, в которых используются игры и ИИ, может помочь детям работать в команде, развивать креативность и применять полученные знания на практике.

**Обратная связь:** Регулярное обсуждение с детьми их успехов и трудностей, связанных с использованием игр и технологий, поможет улучшить процесс обучения и сделать его более эффективным.

В заключении скажем, что действительно внедрение дидактических игр и технологий ИИ в образовательный процесс может стать эффективным способом для повышения мотивации и вовлеченности младших школьников, создавая динамичную и интересную среду для обучения.

- **Повышение интереса:** Интерактивные и игровые элементы делают уроки более привлекательными, что способствует повышению активности и вовлеченности;

- **Развитие навыков:** Сочетание дидактических игр и ИИ развивает не только знания, но и критическое мышление, командные навыки и креативность;

- **Устойчивый интерес к обучению:** Постоянное использование разнообразных методов поддерживает интерес детей к учебе, формируя у них положительное отношение к обучению.

Таким образом, сочетание дидактических игр и технологий ИИ значительно повышает мотивацию младших школьников, делая обучение более интересным и доступным.

**Надежда Николаевна АСТАФЬЕВА,**  
учитель начальных классов  
КГУ «Общеобразовательная школа  
№19»  
г. Темиртау,  
Карагандинская область.



## Прием «тонкие и толстые вопросы» как способ развития разговорной речи

В условиях быстро меняющегося мира, где способность к глубокому анализу и коммуникации становится все более актуальной, развитие этих навыков на уроках литературы и языка особенно важно. Они не только обогащают образовательный процесс, но и помогают учащимся лучше понимать окружающий мир, свои собственные идеи и эмоции. В этом докладе мы рассмотрим, как умение задавать тонкие и толстые вопросы влияет на обучение и развитие учащихся в области языка и литературы.

Умение задавать вопросы — одна из ключевых компетенций, способствующих эффективному обучению на уроках русского языка и литературы. Толстые и тонкие вопросы играют важную роль в формировании навыков критического мышления и активного участия учащихся в учебном процессе. Толстые вопросы, направленные на обсуждение общих тем и идей, помогают установить контекст и вовлечь учеников в диалог, в то время как тонкие вопросы углубляют анализ, способствуют детальному изучению текстов и мотивируют учащихся выражать свои мысли и чувства.

Использование данных типов вопросов помогает поддерживать ин-

тересный и продуктивный диалог, создавая атмосферу доверия и взаимопонимания.

Умение задавать тонкие и толстые вопросы значительно влияет на разговорную речь.

Толстые вопросы — это общие, широкие вопросы, которые требуют развернутого ответа и могут служить для начала беседы. Они помогают установить контакт и понять общие темы интереса. Например, вопрос «Что вы думаете о последних новостях?» позволяет собеседнику поделиться мнением на обширную тему.

Тонкие вопросы — это более детализированные и специфические вопросы, которые могут углубить разговор и помочь выяснить нюансы. Они показывают ваш интерес к собеседнику и его мнению. Например, вопрос «Как вы пришли к такому мнению о последних новостях?» может раскрыть личные взгляды и опыт.

Умение задавать тонкие и толстые вопросы на уроках русского языка и литературы влияет на учеников несколькими способами:

Развитие критического мышления: Толстые вопросы способствуют обсуждению больших идей и тем, тогда как тонкие вопросы по-



могут углубить анализ. Это развивает умение критически мыслить и формулировать собственные идеи.

в старших классах можно рассмотреть произведение, например, роман Ф.М. Достоевского «Преступление и наказание».

**Толстые вопросы:** Учитель может начать обсуждение с вопроса: «Как вы думаете, что такое мораль и как она влияет на действия персонажей?» Этот вопрос открывает широкую дискуссию о нравственных дилеммах, понятии добра и зла, и позволяет ученикам выразить свои взгляды на общие темы, связанные с моралью в обществе.

**Тонкие вопросы:** После общего обсуждения учитель может задать более специфический вопрос, например: «Почему Раскольников решает убить старуху-процентщицу, и как это отражает его внутренние конфликты?» Такой вопрос требует от учеников глубокого анализа текстов, понимания мотивации героя и связи между его действиями и философскими идеями, представленными в романе.

Таким образом, толстые вопросы помогают создать контекст для обсуждения, в то время как тонкие вопросы углубляют анализ, позволяя ученикам критически осмысливать текст и формулировать свои собственные мысли.

**Улучшение навыков коммуникации:** Ученики учатся правильно задавать вопросы, что помогает им

лучше взаимодействовать с учителем и одноклассниками. Это создает атмосферу открытого общения.

**Углубление понимания текста:** Тонкие вопросы, касающиеся деталей произведения, помогают ученикам лучше понять сюжет, характеры и темы, что способствует более глубокому анализу литературных произведений.

**Формирование интереса к предмету:** Задавая интересные и глубокие вопросы, ученики становятся более вовлеченными в уроки, что может повысить их интерес к русскому языку и литературе.

Можно продемонстрировать, как задавание интересных и глубоких вопросов способствует формированию интереса к предмету.

**Контекст:** Например, тема урока связана с стилистическими приемами в литературе. Учитель может начать с обсуждения, представив ученикам отрывок из произведения с яркими метафорами и сравнениями.

**Интересный вопрос:** Учитель задает вопрос: «Как вы думаете, почему автор использует именно такие метафоры? Как они помогают передать эмоции персонажа?» Этот вопрос вызывает у учеников желание разобраться в стилистике текста и его воздействии на читателя.

**Глубокий вопрос:** Затем можно перейти к более глубокому вопросу: «Как использование метафор может изменить восприятие текста



читателем? Можете ли вы привести примеры из других произведений?» Это побуждает учеников не только анализировать конкретный текст, но и связывать свои знания с другими литературными произведениями и личным опытом.

Таким образом, задавая интересные и глубокие вопросы, вовлекая учеников в активное обсуждение, что не только повышает их интерес к уроку, но и развивает навыки анализа и критического мышления. Мои ученики начинают видеть красоту и многогранность языка, что усиливает их мотивацию к изучению русского языка и литературы.

Социальное взаимодействие: Умение задавать вопросы помогает развивать навыки сотрудничества и общения, что особенно важно в многонациональном обществе Казахстана.

В целом, эти навыки делают уроки более динамичными и интерактивными, что способствует лучшему усвоению материала.

В заключении, хочется сказать, что умение задавать тонкие и толстые вопросы играет ключевую роль в развитии разговорной речи учеников на уроках русского языка и литературы. Эти навыки способствуют формированию критического мышления, углубляют понимание изучаемых текстов и развивают коммуникативные способности. Они помогают создать атмосферу открытого диалога, что,

в свою очередь, повышает интерес к предмету и способствует более глубокому усвоению материала. В условиях многонационального общества Казахстана особенно важно развивать навыки эффективного общения, что позволит ученикам не только лучше понимать друг друга, но и находить общий язык с представителями различных культур. Таким образом, обучение умению задавать вопросы становится важным аспектом образовательного процесса, способствующим формированию активной и мыслящей личности.

#### Список использованной литературы:

- 1 <https://sciencen.org/assets/Kontent/Konf...>
- 2 [http://pedrazvitie.ru/raboty\\_osnovnoe\\_ob...](http://pedrazvitie.ru/raboty_osnovnoe_ob...)
- 3 <https://infourok.ru/sbornik-kommunikativ...>
- 4 <https://brainapps.ru/blog/2023/11/kak-pr...>
- 5 <https://intolimp.org/publication/uslovii...>

**Каипжамал Кайтамовна  
МАЛДЫБАЕВА,**  
учитель русского языка и  
литературы  
средней школы имени Майлы  
Орманова.  
Кегенский район,  
Алматинская область.





## Развитие межпредметных связей на уроках НВТП

НВТП (набор учебных предметов технологической направленности) — это совокупность предметов, включающих различные виды деятельности, направленные на развитие у школьников практических и теоретических навыков, связанных с техникой, технологией, информатикой и конструированием. Важно отметить, что в рамках НВТП осуществляется интеграция знаний и навыков из различных дисциплин, что способствует более глубокому пониманию учебного материала и подготовке учеников к решению комплексных задач.

Межпредметные связи в образовательном процессе — это использование знаний, полученных на других уроках, для решения задач в рамках текущего предмета. Они помогают учащимся увидеть взаимосвязь между различными областями знаний, учат применять междисциплинарный подход и развивают систему мышления, способную решать практические задачи.

На уроках НВТП можно выделить несколько ключевых направлений для развития межпредметных связей:

**Математика и НВТП.**

На уроках НВТП активно ис-

пользуются математические знания, такие как геометрия, арифметика, и алгебра. Например, при проектировании или изготовлении моделей, ученики могут использовать геометрические фигуры для расчётов площади, объёма, длины и углов. Также в процессе конструирования могут быть использованы вычисления для определения затрат материалов или для настройки параметров устройства.

**Пример:**

При проектировании детали, ученики используют формулы для расчёта объёма и площади, а также могут составлять таблицы для учёта размеров и масштабирования.

**Физика и НВТП.**

В ходе уроков НВТП учащиеся сталкиваются с физическими явлениями, такими как силы, движение, механизмы, электричество и магнетизм. Например, при создании простых механизмов (рычагов, блоков, электрических цепей) ученики должны учитывать законы физики, чтобы обеспечить правильную работу устройства.

**Пример:**

Изучая принципы работы электрической цепи, школьники могут применять законы Ома, а при создании механизма — учитывать



принципы рычагов и силы трения.

#### Биология и НВТП.

Разработка экологически чистых и эффективных технологий требует знаний в области биологии и экологии. Например, при создании моделей «умных» устройств или экологически чистых объектов, важно учитывать влияние технологии на окружающую среду.

#### Пример:

При проектировании системы очистки воды или сооружения для переработки отходов, учащиеся могут учитывать биологические процессы очистки, такие как фильтрация и биологическая очистка.

#### Информатика и НВТП.

В НВТП часто используется программирование, создание алгоритмов, работа с цифровыми технологиями. Особенно актуальна связь с информатикой при проектировании электронных устройств или автоматизированных систем. Знания из информатики необходимы для разработки программ для управления технологическими процессами, а также для работы с 3D-моделями.

#### Пример:

При разработке проекта «умного дома» учащиеся могут программировать микроконтроллеры для автоматизации процессов, таких как управление освещением или температурой.

#### Химия и НВТП.

Знания химии могут быть ис-

пользованы при работе с материалами, например, при создании смесей для покрытия, разработке безопасных технологий для работы с химическими веществами, или создании новых, более эффективных материалов для тех или иных конструкций.

#### Пример:

При создании материалов для защиты от коррозии или устойчивых к воздействию химических веществ, учащиеся могут применять знания о химических свойствах материалов.

Назовем методы и формы реализации межпредметных связей на уроках НВТП

#### Проектная деятельность.

В проектной деятельности активно реализуются межпредметные связи, так как учащиеся работают над созданием реальных объектов, используя знания из различных областей науки. Это помогает им увидеть, как различные предметы взаимодействуют друг с другом на практике.

#### Пример:

При создании модели солнечной панели учащиеся могут использовать знания из физики (электрические цепи), математики (расчёты мощности), информатики (создание программ для мониторинга работы системы).

#### Интеграция уроков.

Проводя интегрированные уроки, учителя могут показать, как



знания из разных дисциплин пересекаются. Например, уроки НВТП можно совмещать с уроками математики и физики, организуя обсуждения и решение задач, где используются теоретические и практические знания.

**Исследовательская работа.**

Учащиеся могут проводить исследования, используя различные методы и подходы из разных областей. Например, они могут изучать, как математические модели влияют на проектирование технических устройств, или как физика и химия взаимодействуют при производстве материалов.

**Примеры интеграции на уроках НВТП**

**Проект «Энергоэффективное жилище»:**

Здесь учащиеся могут использовать знания из физики для изучения теплопроводности и тепловых потерь, из математики для расчёта площади и объёма, из химии для выбора материалов с высокой теплоизоляцией.

**Проект «Робототехника»:**

При разработке роботов школьники используют знания из информатики (программирование), математики (геометрия, алгоритмы), физики (силы, движение), а также технологии для создания и тестирования самих роботов.

Хочется отметить преимущества межпредметных связей на уроках НВТП.

Углубление понимания материала.

Учащиеся не просто запоминают факты, но и понимают, как эти знания применяются в реальной жизни, что способствует лучшему усвоению.

**Развитие критического мышления.**

Сложные задачи, которые требуют использования знаний из нескольких дисциплин, развивают способность к анализу и критическому осмыслению.

**Подготовка к реальной жизни.**

В реальной жизни часто приходится решать задачи, для которых необходимо использовать знания из разных областей. Уроки НВТП помогают подготовиться к таким ситуациям.

В заключении скажем, что развитие межпредметных связей на уроках НВТП является ключевым моментом в формировании у школьников целостного и комплексного восприятия мира. Это помогает не только повысить качество образования, но и подготовить учеников к решению реальных задач, требующих знания из разных областей науки и техники.

**Евгений Федорович АРХИПОВ,**  
**преподаватель-организатор**  
**НВТП**  
**КГУ «Черноярская СОШ».**  
**Павлодарский район,**  
**Павлодарская область.**



# Искусственный интеллект и функциональная грамотность в начальных классах

Функциональная грамотность — это способность учащихся использовать полученные знания для решения реальных задач. В начальных классах она формируется через развитие базовых навыков: чтения, письма, счёта, анализа информации и её применения в повседневной жизни. Современные технологии, включая искусственный интеллект (ИИ), открывают новые возможности для достижения этой цели.

Роль ИИ в развитии функциональной грамотности

Индивидуализация обучения:

Искусственный интеллект помогает адаптировать процесс обучения под способности каждого ребёнка. Программы с ИИ анализируют успеваемость ученика, предлагают задания разного уровня сложности и дают рекомендации учителю. Например, если ребёнок испытывает трудности с математикой, ИИ может предложить дополнительные упражнения или подобрать подходящий способ объяснения.

Развитие цифровой грамотности:

Использование приложений и игр на базе ИИ помогает детям освоить работу с технологиями, что становится частью функциональной гра-

мотности в цифровую эпоху. Например, программы для изучения языка, такие как Duolingo, используют элементы ИИ для подбора заданий, что помогает учащимся быстрее достигать результатов.

Стимуляция любопытства и мотивации:

Программы с ИИ делают процесс обучения увлекательным и интерактивным. Роботы-ассистенты, виртуальные игры и квесты побуждают детей самостоятельно искать ответы, развивая их интерес к обучению.

Примеры применения ИИ в начальных классах

Обучающие игры:

Приложения с ИИ, такие как Matific или Photomath, помогают детям осваивать математику через увлекательные задачи.

Речевые помощники:

Виртуальные ассистенты (например, Siri или Яндекс.Алиса) обучают детей формулировать вопросы, искать информацию и анализировать ответы.

Программы для чтения и письма:

Сервисы вроде Grammarly Kids или специализированные приложения помогают младшим школьникам улучшать навыки письма, ис-





правляя ошибки и давая обратную связь.

#### Преимущества интеграции ИИ

- Обратная связь в реальном времени: Дети получают мгновенную оценку своих действий, что помогает быстрее корректировать ошибки.
- Разнообразие форматов: ИИ предлагает игры, задачи, тесты, что делает обучение разнообразным и нескучным.
- Развитие аналитического мышления: Работа с ИИ побуждает детей находить решения и принимать обоснованные решения.

#### Вызовы и ограничения

Необходимость контроля: Технологии не заменяют учителя, а лишь дополняют его. Важно, чтобы педагог регулировал использование ИИ, чтобы избежать зависимости от технологий.

Доступность: Не все школы обладают достаточными ресурсами для

внедрения ИИ в учебный процесс.

В заключении отметим, что использование искусственного интеллекта в начальных классах — это мощный инструмент для развития функциональной грамотности. Он делает обучение более доступным, индивидуальным и интересным, помогая детям с раннего возраста овладеть ключевыми навыками. Однако важно помнить, что технологии должны использоваться разумно и дополнять, а не заменять традиционные педагогические методы.

**Альмира Фариловна  
ШАРАПИЕВА,**

**учитель начальных классов  
«Средняя школа имени Титова»  
государственного учреждения  
«Отдела образования по  
Ескельдинскому району  
Управления образования  
Жетысуской области»**



## Развитие функциональной грамотности на уроках математики

Развитие функциональной грамотности на уроках математики является одной из ключевых задач современной школы. Функциональная грамотность включает способность применять знания и навыки в реальной жизни, решать практические задачи и принимать

осознанные решения. В математике это особенно важно, так как она является универсальным инструментом для анализа, прогнозирования и решения проблем в различных сферах.

Основные аспекты функциональной грамотности в математике:



Математическая грамотность:

Умение интерпретировать и анализировать данные.

Решение реальных задач с использованием математических моделей.

Понимание и использование математической терминологии и символов.

Формирование навыков критического мышления:

- о Способность оценивать правильность решений;

- о Анализ различных способов решения одной задачи;

- о Применение логических выводов и доказательств.

Критическое мышление играет ключевую роль в развитии функциональной грамотности, так как помогает учащимся не только решать математические задачи, но и анализировать их смысл, проверять правильность решений и делать обоснованные выводы. Для этого на уроках математики необходимо активно развивать следующие аспекты критического мышления:

- Способность оценивать правильность решений

Проверка и анализ решений:

Учащихся учат критически оценивать свои и чужие ответы. Например, они могут задавать себе вопросы:

- о Логичен ли результат?

- о Совместим ли он с условиями задачи?

- о Не допущены ли ошибки в вычислениях?

Методы реализации:

- о Попросите учеников объяснить, почему они считают своё решение верным.

о Задания на выявление ошибок в готовых решениях. Например: «Найдите ошибку в этом решении и объясните, как её исправить».

Анализ различных способов решения одной задачи

Постановка задачи с открытым финалом:

Например, задача может предполагать несколько решений, где ученикам нужно сравнить их и выбрать наиболее эффективный или удобный.

Обсуждение альтернативных методов:

Учителя могут предлагать один способ решения, а затем приглашать учеников предложить другие.

Например:

Решение уравнений разными методами (графическим, аналитическим).

Расчёт процентов в задачах о финансах через дроби или пропорции.

Даю на уроке моим ученикам задания на сравнение решений:

Например, «Каким способом быстрее решить задачу и почему?»

Применение логических выводов и доказательств

Применяю развитие логического мышления через доказательства:

Учащихся учат шаг за шагом обосновывать свои действия. Важно включать задания, требующие не только нахождения ответа, но и объяснения, почему этот ответ верен.

Методы доказательства:

- о Простейшие доказательства в геометрии (например, равенство треугольников).

- о Логические задачи, например:



«Может ли сумма двух нечётных чисел быть чётной?»

Например, задаю вопросы, стимулирующие размышления, такие как:

- о Почему этот метод работает?
- о Можем ли мы обобщить это решение?
- о Какие допущения мы сделали при решении задачи?

Приведу несколько примеров заданий на развитие критического мышления на уроках математики, которые даю своим ученикам

Оценка правильности решений:

- о Решите уравнение  $2x+3=11$   $2x + 3 = 11$   $2x+3=11$ . Предложите два способа проверки правильности результата.

Логические выводы:

- о Дано: Если число делится на 6, оно делится на 2 и 3.

Вопрос: Верно ли обратное утверждение? Докажите или опровергните.

Роль учителя

- Создание атмосферы, где ошибки воспринимаются как часть обучения.
- Поощрение вопросов «Почему?», «Как иначе?», «Что если?».
- Стимулирование активного обсуждения и аргументации решений.

Формирование критического мышления через математику позволяет развивать универсальные навыки анализа и логики, которые пригодятся в реальной жизни, повышая функциональную грамотность учащихся.

Интеграция математики в повседневную жизнь:

- о Решение задач, связанных с финансами, расстояниями, временем, пропорциями.

о Построение графиков и диаграмм, интерпретация статистики.

о Разработка стратегий для оптимизации процессов.

Методы развития функциональной грамотности на уроках математики:

Использование практико-ориентированных задач:

- о Задачи, связанные с бытовыми ситуациями: расчёт стоимости покупок, планирование бюджета, измерение площадей и объёмов.

о Проблемные задания, например, оптимизация маршрутов или прогнозирование расходов.

Межпредметные связи:

- о Применение математических моделей для анализа экологических, экономических и социальных проблем.

Работа с текстовыми задачами:

- о Анализ условий задачи и выбор подходящих методов решения.
- о Развитие умения выделять главное из текста и игнорировать лишнюю информацию.

Использование цифровых технологий:

- о Работа с электронными таблицами, онлайн-калькуляторами.
- о Создание и анализ интерактивных графиков и диаграмм.

Групповая работа и проектная деятельность:

- о Совместное решение задач.
- о Проектные задания, где учащиеся исследуют реальные проблемы, например, сравнение тарифов мобильных операторов или анализ потребления энергии в школе.

Пример задач для развития функци-



ональной грамотности:

**Финансовая грамотность:**

о Если у вас есть 1000тенге, как распланировать покупки так, чтобы осталось хотя бы 200 тенге?

о Рассчитайте стоимость кредита на автомобиль с процентной ставкой 10% годовых.

**Практическое применение геометрии:**

о Какое количество плитки понадобится для укладки пола площадью  $20 \text{ м}^2$ , если размеры одной плитки  $30 \times 30 \text{ см}$ ?

о Определите высоту дерева, если его тень в два раза длиннее человека, рост которого 1,8 м.

**Статистический анализ:**

о Постройте диаграмму, показывающую, как ученики класса распределяют своё свободное время.

о Найдите среднее, медиану и моду набора данных о температуре воздуха за последнюю неделю.

**Применение перечисленных методов помогает учащимся:**

- Развивать навыки самостоятельного мышления и принятия решений;
- Увеличивать интерес к математике через её практическое применение;
- Формировать готовность использовать математические знания для решения жизненных задач.

Важно, чтобы уроки математики становились не только местом изучения формул и теорем, но и площадкой для применения этих знаний в реальной жизни.

В заключение важно отметить, что уроки математики играют ключевую

роль в развитии функциональной грамотности, поскольку математика является основой для формирования логического мышления, умения решать практические задачи и использовать полученные знания в реальной жизни.

**Функциональная грамотность в математике позволяет ученикам:**

- Оценивать и принимать взвешенные решения в повседневной жизни;
- Развивать навыки критического анализа и аргументации;
- Применять математические методы для решения прикладных задач в различных сферах, будь то личные финансы или социальные ситуации.

Математика становится не просто предметом, где изучают формулы и уравнения, а инструментом, который помогает ученикам стать успешными и самостоятельными личностями. Умение использовать математические знания на практике даёт возможность адаптироваться к изменениям в современном мире, принимать обоснованные решения и решать жизненные задачи.

Таким образом, развитие функциональной грамотности на уроках математики — это вклад не только в образование, но и в формирование личности, готовой к вызовам современного общества.

**Юлия Михайловна ШАХМУРАТОВА,**  
учитель начальных классов  
школы-гимназии №1 имени  
А.С. Пушкина.  
г. Шымкент.





# Семейные ценности.

## Правописание приставок пре-, при-

|                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                        |                                                   |              |
|---------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|--------------|
| Цели обучения в соответствии с учебной программой | 6.1.7.1 строить монолог описательного или повествовательного характера с элементами рассуждения с опорой на план, схему, иллюстрации, рекламные ролики; соблюдать орфоэпические нормы;<br>6.3.3.1 представлять информацию в виде комиксов, в том числе с использованием информационно-коммуникационных технологий;<br>6.4.3.1 использовать правильно падежные формы имени числительного, имени прилагательного, местоимений; образовывать степени сравнения имен прилагательных; |                                                                                                                                                                        |                                                   |              |
| Цели урока                                        | Учащиеся будут: <ul style="list-style-type: none"><li>• составлять определение слова, определять ценности семьи;</li><li>• «собирать» пословицы, объяснять, какие семейные ценности в них отражены, объяснять пословицу на примере ценностей своей семьи;</li><li>• по комиксам формулировать правило, подбирать антонимы, по лексическому значению определять слова, образовывать слова с приставками ПРИ-ПРЕ.</li></ul>                                                        |                                                                                                                                                                        |                                                   |              |
| Ход урока                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                        |                                                   |              |
| Этап урока                                        | Действия педагога                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Действия учеников                                                                                                                                                      | Оценивание                                        | Ресурсы      |
| Начало урока                                      | 1. Приветствие учащихся.<br>Психологический настрой<br>2. Вхождение в тему<br>В народе говорят: «Мой дом - моя крепость». Несомненно, у каждого человека должен быть дом. И не просто крыша над головой, А МЕСТО, ГДЕ ЕГО ЛЮБЯТ И ЖДУТ, ПОНИМАЮТ И ПРИНИМАЮТ ТАКИМ, КАКОВ ОН ЕСТЬ, МЕСТО, ГДЕ ЧЕЛОВЕКУ ТЕПЛО И УЮТНО. И на таком хорошем и крепком фундаменте, как прочный дом, защищающий человека от всех невзгод, согревающий теплом семейного очага,                         | Приветствуют учителя.<br><br>Записывают тему урока; определяют цели и задачи урока. | ФО: оценка учителя<br>Прием «Бонус»<br><br>1 балл | Презентация. |



|                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                               |              |
|----------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
|                | <p>должны вырасти семейные ценности.</p> <p><b>Что такое «ценности»? Собери определение слова.</b></p> <p><b>Ценности</b> — то, что человек особенно ценит в жизни, чему он придает особый, положительный жизненный смысл (<i>Большой энциклопедический словарь</i>)</p> <p><b>Целеполагание.</b></p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                               |              |
| Середине урока | <p><b>4. Открытие нового.</b></p> <p><b>А. Предтекстовая работа</b></p> <p><b>Какие ценности важны для семьи? Запишите их.</b></p> <p>Это что-то важное, дорогое, что объединяет семью, не даёт ей распасться.</p> <p>(Дети, доброе отношение, любовь, чувство долга по отношению к пожилым родителям, традиции, семейные реликвии, общие взгляды, забота друг о друге, поддержка, чувство взаимопомощи). Это и есть семейные ценности.</p> <p><b>Психологи выделяют такие семейные ценности:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ценность родительства;</li> <li>• Ценность родства;</li> <li>• Ценность супружества;</li> <li>• Ценность здоровья;</li> <li>• Обычай и традиции;</li> <li>• Взгляды...</li> </ul> <p><b>Б. Работа текстом</b></p> <p>В пословицах народ закрепил представление о семейных ценностях. Определите, о каких ценностях семьи идёт речь в народной мудрости.</p> | <p>Записывают ценности семьи, опираясь на свой жизненный опыт. Озвучивают. Обсуждают</p> <p>Собирают пословицы, определяют при поддержке учителя семейную ценность в ней. Составляют рассказ на примере своей семьи</p> | <p><b>ФО:</b></p> <p><u>Дескрипторы:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- собирает определение слова — 1 б;</li> <li>- записывает ценности семьи — 1 б;</li> <li>- соединяет части пословиц, объясняет ценность — 1 б;</li> </ul> | Рабочий лист |



|  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |  |
|--|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
|  | <p>Но сначала «соберите» пословицы. Составьте устный рассказ на примере своей семьи, иллюстрирующий пословицу.</p> <p><b>В. Изучение грамматики</b></p> <p>1. Прочитайте слова. Какую букву нужно вставить на месте пропусков Е или И? В какой части слова пропущена буква? Сверьте свой результат с эталоном. Можете ли вы назвать условия, при которых в приставке пишется Е и при которых Е?</p> <p>Учитель даст возможность высказать предположения.</p> <p>2. Рассмотрите комиксы. На них иллюстрируется правило написания приставок пре- и при-. Расскажите, что вам стало известно о их написании.</p> <p>Расскажите своему соседу по парте в словах с каким значением пишется ПРИ-, а с каким ПРЕ-?</p> <p>3. Подберите к данным словам однокоренные антонимы с приставкой ПРИ-. Определите значение приставки.</p> <p>Образец. Убежать — приближать (приближение).</p> <p>4. От данных существительных образуйте при помощи приставки ПРИ- и суффикса Н прилагательные. Запишите, объясните значение приставки.</p> | <p>Вставляют пропущенные буквы. Самопроверка по эталону.</p> <p>Выявляют проблему: нужно знать правило написания ПРИ-ПРЕ-</p> <p>Рассматривают комиксы, пробуют сформулировать правило. Озвучивают. Сверяют с правилом в учебнике. Запоминают правило. Рассказывают в паре</p> <p>определяют значение приставки. Коллективная проверка</p> <p>Выполняют задание</p> | <p>- составляет рассказ — 1 б;<br/>- подбирает синонимы — 1 б;<br/>- по комиксам формулирует правило — 1 б;<br/>- рассказывает правило — 1 б;<br/>- подбирает антонимы с ПРИ- — 1 б;<br/>- узнает слово с приставкой по значению, правильно его пишет — 1 б;<br/>- образует прилагательные с приставкой-16</p> <p><b>10 баллов</b></p> <p>Одним предложением оценить работу соседа с комментарием</p> <p>« Ты молодец.</p> <p>« Я доволен твоей работой на уроке.</p> <p>« Ты мог бы поработать лучше.</p> <p>(можно заменить слова количеством звёзд: 3-2-1)</p> |  |
|--|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|



|                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                    |  |  |
|-------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|--|--|
|                                     | <p>Образец: Школа — при-<br/>школьный (близость к че-<br/>му-либо).<br/>Дорога<br/>Усадьба<br/>Двор<br/>Море<br/>Вокзал<br/>Кровать</p>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | <p>Взаимопроверка</p> <p>Образуют слова<br/>по образцу. Объ-<br/>ясняют значение<br/>приставки</p> |  |  |
| <b>Конец<br/>урока</b>              | <p>5. «ИТОГ»</p> <p>Интерес — Что интересно-<br/>го было на уроке?</p> <p>Творчество — Какие твор-<br/>ческие работы вы выпол-<br/>няли?</p> <p>Обучение — Чему вы на-<br/>учились?</p> <p>Главное — Что нового на<br/>уроке я узнал (а)?</p> <p>Ученики заполняют та-<br/>блицу</p> <p>Затем листочки вывешива-<br/>ются на доску, либо<br/>участники приклеивают<br/>свои карточки к 4-м боль-<br/>шим плакатам.</p>                                                                                                                                                                                                    | <p>Подводят итоги<br/>урока, рефлексир-<br/>уя содержание<br/>урока.</p>                           |  |  |
| <b>Домаш-<br/>нее за-<br/>дание</b> | <p><b>Задание 9. Объясните зна-<br/>чение приставки ПРЕ-.</b></p> <p>Образец: <i>Преграждать</i><br/>(=пере) дорогу, <i>премилый</i><br/>(=очень) котёнок.<br/><i>Преодолеть трудности,</i><br/><i>преумный ребёнок, перевоз-</i><br/><i>мочь усталость, преинте-</i><br/><i>ресная книга, препроводить</i><br/><i>к месту жительства, пре-</i><br/><i>смешной анекдот, прехоро-</i><br/><i>шенькая девочка, преломле-</i><br/><i>ние лучей.</i></p> <p><b>ИЛИ</b></p> <p><b>Задание 10. Распределите<br/>словосочетания в две ко-<br/>лонки. Объясните графиче-<br/>ски правописание приста-<br/>вок ПРЕ-, ПРИ-.</b></p> | <p>Записывают д/з</p>                                                                              |  |  |

Солмаз Мамедовна АЛИЕВА, учитель русского языка и литературы  
КГУ «Средняя школа села Шамалган». Карасайский район, Алматинская область.